

állatvilág

FANK-MTTM

KÉTHAVI ISMERETTERJESZTŐ MAGAZIN • 2014. szeptember–október • I. évfolyam 3. szám • 495 Ft

A KROKODILVADÁSZ
állatkertje

CSODAÁLLAT
Dél-Amerikából

NAGYPAPAGÁJ-
körkép

CÉLKERESZT BEN A
VADORZÓK

Meszlényi Attila: Szarvasünő-portré. Olaj, karton, 56x38 cm

Másokat megérteni, legyenek bár emberek vagy állatok, csak úgy lehet, ha nem egy vélt magasságból akarunk leereszkedni hozzájuk. A tudományos világkép azzal, hogy az embert az állatok egyikének tekinti, megállapítja rokonságunkat, testvériségünket – ám elveszít valamit az emberből is, az állatból is. Amikor az emberről mint állatról beszélünk, az embert fokozzuk le olyasfajta élő géppé, amilyenek az állatokat régóta képzeljük, így nem is értünk meg mást sem magunkból, sem belőlük, csak ami gépies bennünk. Aki igazán szeretné érteni az állatokat, annak jelmondatként „az ember is állat” helyett „az állat is ember” gondolatot ajánlom. Fellengzőség és antropomorfizálás nélkül válik be, figyelemmel, megismeréssel társítva. Amint meglátjuk egy állat lelkét, új dimenzió nyílik előttünk, s meglepően világossá válik oly sok minden, amit eddig érthetetlennek, hihetetlennek tartottunk!

www.meszlenyiattila.tk

EGY ELEFÁNT EMLÉKÉRE

Előbb egy húszfős csorda érkezik a tóhoz, tehenek, borjak vegyesen. Később még négy állat jön, egyikük valóságos óriás! Mintegy negyedével magasodik a többi fölé, ám ami még megdöbbentőbb, az a vaskos, földig érő agyara. Sajnos alig tudom fényképezni – nem jön közel, többnyire háttal áll, és a fényviszonyok sem tökéletesek. A parton különválnak a többiek-től, és élvezzi a hűsítő vizet.

Alighanem a világ talán legnagyobb elefántjához van szerencsém! – írtam naplómbe a Tsavo Nemzeti Parkban, még 2011-ben. Ké-

sőbb kinyomoztam, kit is láthattam; Satao, a félszáz éves óriás hagyta magát megpillantani. Nagyon szerencsésnek érezhetem magam, hogy megfigyelhettem, mert mint a későbbi híradásokból, illetve sajnos nekrológokból kiderült, Satao csak nagyon ritkán mutatkozott az emberek előtt. Ám hiába volt óvatos, s hiába vigyáztak rá mint Kenya nemzeti kincsére a vadőrök.

Megcsonkított testét ez év június 2-án találták meg egy mocsárban. Vadorzók gyilkolták meg az agyaráért.

E lapszámunk egy kicsit az ő emlékére is íródott.

Kovács Zsolt

Puszi Nagyszébenben

Pussy, azaz pestiesen szólva Puszi, a hím oroszlán 1997-től 2010-ig a Budapesti Állatkert lakója volt. Ám amikor a ritka perzsa oroszlánok megérkeztek fővárosunk állatkertjébe, helyhiány miatt neki is költöznie kellett. Nem volt egyszerű helyet találni számára, mert a világ állatkertjeiben több az oroszlán, mint kellene, ám Nagyszében végül befogadta. Az oroszlán most hajlott kora miatt egyedül, egy elkülönítőben él, valószínűleg azért, mert a fiatal hím – akárcsak a természetben – veszélyt jelentene számára. Puszi a maga 18 évével valóban nem fiatal, bár egyes szerencsés állatkerti példányok akár harminc évig is élhetnek, de ez ritkaság.

Az 1929-ben megnyitott Nagyszébeni Állatkert Románia legrégebbi állatkertje. Területe mintegy 15 hektár, ám ennek csupán harmadán élnek állatok. Szinte mindegyikük tágas kifutót birtokol, és ami nagyon különleges, az a bemutatott állatfajok társítása. Például közös kifutóban élnek a nanduk (fehér színváltozat), az emuk és a strucc, de még meglepőbb a dél-amerikai pekarikonda és az európai vaddisznó együtt tartása. A láma a muflonokkal osztja meg a karámját, és sorolhatnánk tovább. A szépen gondozott állatkertnek azonban van egy nagy hiányossága: a láthatóan informatívnak tervezett szemléltetőablák csaknem mindegyike hibás! A közönséges makákó kifutója elé például berber makákó ismertetést tettek – de az előbbi faj képével.

K. ZS.

Közös kifutóban az emu és a strucc.

Egyre több állatkertben találkozhatunk fehér nanduval.

Pussy sokáig a Budapesti Állatkert lakója volt.

A címlapon barna medve / fotó: Shutterstock
A hátlapon sárgaszárnyú ara / fotó: Shutterstock

Toronyszálló

„Nagy úr a megszokás!” – tartja a régi mondás, és valóban, mi emberek sok vonatkozásban a szokásaink alapján gondolkodunk és cselekszünk. Bármily meglepő, ezen a téren nem állunk egyedül az élővilágban, magasabb szellemi funkciókkal rendelkező élőlények – emlősök, madarak – hasonló megszokásaik alapján élnek. Ezek a szokások nyilvánvaló módon vonatkoznak az élelemszerzés, a fiókanevelés rutincselekményein túl a lakóhely megválasztására is. „Káka tövén költ a ruca” – jegyzi a népdal, de Homoki Nagy István, korának híres természetfotós-filmes alkotója ettől eltérő fészkelésről is beszámol. Hasonlóan elképesztő találatekonyságot jelez ez a „rókakatorék” is, melyre egy madárfotózásról visszatérőben bukkantunk egy pusztai élőhely közelében.

Szöveg és fotó: Szűcs László

tartalom

1.

Hírek a nagyvilágból

2-3-4-5.

Célkeresztben a vadorzók

6-7-8-9.

Vadászok és orvvadászok – Dél-afrikai impressziók II.

10-11-12.

A „krokodilvadász” állatkertje

13.

Múzeumi hírcsokor

14-15.

Bordás krokodil – Az ausztráliai vizek királya

16-17.

Nagypapagáj-körkép

18-19.

Legyen Ön is Vadonleső!

20-21.

Új madárfajok hazánkban

22-23.

Mindennapi ragadozó madaraink

24-25.

Az oroszlánmajom megmentése

27.

Vásárhelyi Istvánra emlékezünk

28-29.

Csodaállat Dél-Amerikából

30-31.

Hírek a Budapesti Állatkertből

32.

Iránytű

Hazánk mai területén gyakorlatilag nem él medve, de szerepel a védett állatfajok listáján, tehát ha áttéved a határon, leterítése tilos.

Célkeresztben a vadorzók

Az utóbbi év tapasztalatai alapján úgy tűnik, mintha évszázados száműzetését követően, a farkas, a hiúz és az aranybakula után a barnamedve is kezdené újra betenni tányértalpaikat Magyarország mai területére. Mielőtt azonban vita kerekedhetett volna arról, hogy egyáltalán van-e helye a hazai faunában ennek az egyébként távollétében is védettséget élvező ragadozónak, a határon átmerészkedő mackó orrvadászok áldozata lett.

Orvadászat – nem újkeletű fogalom ez, hiszen a vadászat már a középkorban is kiváltság volt, és szigorúan büntették azt, akit rajtakaptak, hogy a királyi, hercegi birtokokon nemes vadat ejtett el. Ám azóta nagyot fordult a világ kereke, és a szegény jobbágyok élelemszerző rabszolgakodása a főúri vadállomány rovására távolról sem fogható ahhoz a brutális bűncselekményhez, amikor állig felfegyverzett, géppisztolyos banditák egy kihalófélben lévő faj utolsó példányaikat mészárolják le, sokszor a vadörök életét sem kímélve...

KI IS AZ ORVVADÁSZ?

Mit értünk egyáltalán orvvadászat alatt? Egyetlen mondattal, általánosítva: az engedély nélküli vadászatot. Ez azonban némi kiegészítésre szorul, mivel vannak a vadászatnak olyan formái, amelyek semmilyen körülmények közt nem engedélyezettek. Minden esetben orvvadászatnak minősül például az adott ország helyi törvényei szerint, avagy nemzetközileg védett állatfajok egyedeinek elejtése. A legtöbb ország szigorúan szabályozza a vadászat megengedhető módjait is, például tiltja a mozgó járműről, reflektorral, bizonyos fegyver-, illetve csapdatípusokkal (pl. automata fegyverrel, hurokkal, lábfogó csapóvassal) történő

Az emberszabású majmokat nem ritkán a kölykeikért mészárolják le, melyeket aztán az illegális állatkereskedelemben értékesítenek. Az embercsecsemőhöz igen közel álló főemlősökökből életre szóló, kiheverhetetlen lelki traumát okoz anyjuk elvesztése és az utána következő tortúra.

vadászatot, az állatok mérgezését vagy kábítását, bizonyos fajta csalétek alkalmazását. Természetesen orvvadászatnak minősül az állatok vadászati idényen kívüli elejtése, de a helyszín sem közömbös: a vadászható fajok egyedeinek vadászidényben, elismert módszerrel, vadászengedély birtokában történő elejtése is lehet orvvadászat, ha az természetvédelmi területen vagy valaki más vadászterületén történik.

MI VISZI RÁ AZ EMBERT?

Az orvvadászat indokai meglehetősen különbözőek lehetnek. A leghétköznapibb ok természetesen a megélhetés, de ennek is vannak fokozatai: az egyszerűbb (és ha lehet ilyet mondani, bizonyos értelemben menthetőbb) eset az, ha az elejtett állatot a vadász családja vagy szűkebb közössége fogyasztja el, ám igen gyakran a zsákmányt vagy annak egyes részeit a vadorzó pénzre teszi. Nemritkán az élelemszerzésen, illetve a kapzsiságon túl egyéb motivációi is vannak az orvvadászatnak, mindenképp a trófea – annak ellenére, hogy az ily módon megszerzett és birtokolt trófeával széles körben aligha büszkélkedhet az elejtője. Talán meglepően hangzik, de egy Amerikában végzett felmérés során a megkérdezett 41 orvvadász közül 11 azt állította, hogy családi tradícióinak része a vadászás, nyolcan pedig azt vallották, hogy izgalmas élvezetet okoz nekik a vadőrök kicselezése. Bizonyos esetekben az orvvadász azért szegül szembe a törvénnyel, mert nem ért egyet bizonyos szabályozásokkal, például hagyományosan e célra használt egyes kutyafajták vadászati alkalmazásának tilalmával.

NEM CSAK AZ ÁLLATRA VESZÉLYES

Az orvvadászat káros hatásainak egy része mindenki számára nyilvánvaló. Nem szükséges különösebb magyarázatot fűzni ahhoz, amikor egy-egy veszélyeztetett faj féltve őrzött állományának értékes, nemritkán egyedileg nyilvántartott példányai esik áldozatul. Ám vannak ezen túlmutató, első pillantásra kevésbé nyilvánvaló következményei is. Az ellenőrizetlen, mértéktelen pusztítás egy-egy fajnak a helyi kihalását is könnyen okozhatja, ami súlyos beavatkozást jelent az adott ökoszisztémába. Például maga után vonhatja más fajok kihalását vagy épp ellenkezőleg, a túlszaporodását, vagy akadályozhatja egyes növények magjainak terjedését, ha abban történetesen az adott fajnak volt kulcs szerepe. Emellett az illegálisan elejtett, éppen ezért egészségügyi ellenőrzés alá sem került állatok húsa számos esetben lehet háziállatokra vagy az emberre veszélyes betegségek közvetítője

Afrika terítéken

Afrika a világ legveszélyeztetettebb tájainak egyike az orvvadászat szempontjából. A bozóthús-vadászat során gyakorlatilag válogatás nélkül ölnek le bármilyen állatot: legyen az majom, antilop vagy apró rágcsáló, mind az étlapra kerül. Az emberszabású majmokat sokszor az utódaikért gyilkolják le: a célpont a kölyök, amelyet elevenen akarnak befogni, de megszerzéséhez le kell lőni az anyját. Az élőállat-kereskedelem más fajokat is fenyeget, a madaraktól a hullőkig – ez is orvvadászat, még ha nem is puskával történik, és nem is jár ott, a helyszínen az állat azonnali pusztulásával. Az elefántokat köztudottan az agyaruk teszi az orvvadászok célpontjává, az orrszarvúak esetében pedig a tülökért folyik a véres mészárlás, a megcsónkított tetem többi része ott marad a helyszínen. Ez utóbbi talán a legértelmetlenebb pusztítás mind közül, hiszen csupán néhány kilogrammnyi szaruról van szó, amit még csak nem is egészben, trófeaként értékesítenek, hanem porrá őrölve, készítmények formájában, holott csodátévő gyógyhatását semmilyen tény nem támasztja alá.

Az EAZA Bushmeat Kampányának képanyagából

Fotó: Kovács Zsolt

A rabsic jobbkeze

A szinte hagyományosnak mondható angol és ír rabsickodás termelte ki magából azokat a jellegzetes, keverék vadászebeket, amelyeket lurcher néven ismerünk. A lurcher voltaképpen fajtahibrid, általában valamilyen agár (pl. greyhound, deerhound, whippet, néha saluki) és egy gyors, intelligens, collie típusú juhász-kutyafajta, esetleg terrier keveréke. Az ilyen párosításból származó kutyák jellegzetessége, hogy gyorsan és némán űzik a vadat, ugyanakkor jól irányíthatók: eszményi kombináció annak, aki a tilosban akar nyulat fogni vagy akár őzet elejteni, anélkül hogy zajt csapna. A lurchert mindig a két kiinduló fajtából állítják elő, tovább nem tenyésztik, mert a második generáció már nem biztos, hogy a kedvező kombinációját örökli a tulajdonságoknak.

A magyar ebtenyésztés paradox módon sokat köszönhet az orvvadászoknak. Amikor a XIX. században az agarászat a vadászterületekről a versenypályákra helyeződött át, a magyar agarak állományát a sebességük fokozása érdekében Angliából importált greyhoundokkal „javították fel”, így a fajta fokozatosan elvesztette eredeti jellegét. Az orvvadászok azonban (illegálisan) továbbra is eredeti feladatára használták az angolnál kevésbé sebes, de fordulékonyabb, robosztusabb, a terepet jobban bíró magyar agarat, így a célnak megfelelő szelekcióval megőrizték eredeti tulajdonságait, s a később fellelt rabsicagarak szolgáltatták a genetikai alapot a fajta rekonstrukciójához.

is. Különösen nagy egészségügyi kockázatot jelent a majomhús, de a dél-kelet-ázsiai SARS-járvány kitörését például egyes ragadozók (cibetmacska, nyestkutya) húsának fogyasztásával hozzák kapcsolatba.

GÉPESÍTETT VADORZÓK

A technika fejlődése sajnálatos módon az orvvadászat fellendüléséhez is hozzájárult. Nemcsak a fegyverek tökéletesedése miatt, bár természetesen az sem mindegy, hogy egy orrszarvú vagy elefánt leterítéséhez mekkora kockázatot kell vállalni, vagy milyen magasról lehet leszedni a fára menekülő orangután. De a gépjárművek terjedése és az úthálózat kiépülése megkönnyítette a terepre való kijutást, illetve a gyors menekülést is, nem beszélve a zsákmány célba juttatásáról. Az afrikai bozóthús-üzletág dicséletes felvirágzását éppen az tette lehetővé, hogy a modern technika meg-

A majomhús fogyasztása különösen nagy egészségügyi kockázatot jelent.

Afrika több országának a legfontosabb bevételét a szafariturizmus jelenti, ezért igyekeznek élővilágukat mindenáron megóvni. A vadőrök gyakorta szó szerint élethalálharcot vívnak a vadászokkal.

Fotó: Shutterstock

Az elefántokat elsősorban az agyarukért pusztítják, ám a termék nem feltétlenül felismerhető formában, hanem többnyire dísz tárgyként, sőt, akár zongorabilentyűként kerül a piacra.

Ne állj be orgazdának!

Bármilyen távol is van tőlünk térben Afrika és a világ többi, orvvadászat által súlyosan fenyegetett tája, mi magunk is szerves részeivé válhatunk a természet kizsákmányolásának, ha az illegálisan elejtett vagy befogott állatokat vagy belőlük készült, határokon átcsempészett termékeket megvásároljuk. Bármilyen látványosan mutatna is a nappali falán, álljunk ellen a kísértésnek, és mondjunk nemet az egzotikus preparátumokra, elefántcsontból készült dísz tárgyakra! Ne keressünk mentséget arra hivatkozva, hogy „mindegy, ha már úgyis elejtették szegényt”: amíg kereslet van rá, addig a megvásárolt terméket újabbal fogják pótolni. Tekintsük tehát úgy, hogy minden egyes ilyen árucikk megvásárlásával egy újabb élőlény feje fölött mondjuk ki a halálos ítéletet.

oldást jelentett a hús minőségromlás nélküli, hűtve történő szállítására a dzsungelből akár a városi szállodák asztalaira is. Az emberiség kozmopolitává válása, az eredeti hazájuktól távoli zárványközösségek létrejötte ugyanakkor az orvvadászat globalizálódását vonja maga után azáltal, hogy kulturális tradícióból eredő keresletet teremt bizonyos állati eredetű termékek iránt. Így például az Egyesült Államokban egyre szaporodó kínai kolóniák hatására Amerikában is veszélybe kerültek a medvék, amelyeket a távol-keleti kuruzslásban gyógyszerként számon tartott epehólyagjuk miatt pusztítanak el.

HÁBORÚ A VADAKÉRT

Ami azonban az egyes embereknek rövid távon hasznot hoz, az hosszú távon súlyos kárt okoz, és nem csupán az olyan jól ismert és sokat hangoztatott hatások miatt, mint a természet pusztulása, a fajok kihalása, a biodiverzitás csökkenése, hanem szigorúan anyagi szempontból is. A trópusi országok számára, amelyek valóságos zarándokhelyei a természet csodáloinak, és szinte egyetlen komoly bevételi forrásuk éppen a békés szafariturizmus, igen nagy érvágást jelent a vadállomány megfogyatkozása. Különösképpen az olyan, egyedileg is megkülönböztetett példányoké, mint némelyik jól felismerhető, nagy agyarú, öreg elefántbika, amely számos utazónak személyes ismerősévé vált az évek során. Természetesen a gátlástalan, fegyveres vadászok jelenlétének tudata mint a közbiztonságot veszélyeztető tényező sem növeli az adott térség vonzerejét a turisták számára. Éppen ezért az érintett országok kormányai pénzt és erőfeszítést nem kímélve mindent megtesznek az orvvadászat visszaszorításáért. Mi pedig, innen a távolból, csak tiszta szívből szurkolni tudunk nekik.

Ithala Game Reserve-béli szállásunkról északkelet felé indulunk, a tőlünk körülbelül 180 kilométernyi távolságban lévő Tembe Elephant Park felé, ám közben egy kis kitérővel meglátogattuk szafarivezetőnknek, Remónak az öccsét, Carlót. Carlo vadásztatással foglalkozik, a birtokán kívül még vagy három hasonló nagyságú területet is bérel. Látogatásunk alkalmával éppen egy hetvenes éveikben járó bécsi házaspár volt nála, akik kifogástalan „Jó napot!”-tal köszöntöttek bennünket. Mint megtudtuk, a hölgy éppen aznap reggel lőtt egy kafferbivalyt. Másnap Remo révén arról értesültünk, hogy ismét lőtt egyet, majd harmadnap arról, hogy egy zsiráfot terített le. Ennek kapcsán került szóba a dél-afrikai vadgazdálkodás, illetve vadászat kérdése is.

VADÁLLATBÓL „HÁZIÁLLAT”?

Érdeklődéssel hallgattam Remót, aki elmondta, hogy Dél-Afrikában a hatalmas nemzeti parkok mellett a magánterületeken (mondhatni vadasparkokban) is tudatos vadgazdálkodás folyik, ahol a terület gazdái jól felfogott érdekből telepítenek bizonyos vadakat – például nagy kudut –, s nem engedik megtelepülni a ragadozókat, hiénákat vagy hiénakutyákat. Az a „vad Afrika” tehát, amiről vadászaink fantáziálnak, itt nem létezik. Ez magyarázza azt is, hogy míg az általunk meglátogatott területeken remek trófeájú patások sokaságát láttuk, addig egyetlen hiénával sem találkoztunk. Az oroszlánt vagy elefántot pedig szó szerint csak „mutatóban” tartják, s az oroszlán hímnek vagy az elefántcsorda vezértehenének a nyakába többnyire jeladót szerelnek

Dél-afrikai impressziók II.

Vadászok és orvvadászok

Nagy kudu

(mi is találkoztunk ilyen állatokkal), az orrszarvúakba pedig chipet ültetnek, hogy mindig követhető legyen ezeknek az állatoknak a mozgása.

Mi is tehát itt a vadászat? Adott trófeák megvásárlása. A bécsi hölgy nyilván otthon elgondolta, hogy kell neki két kitömött kafferbivalyfej a szalonjába, meg egy zsiráffej is jól mutatna a sarokban, kifizette a több milliós vételárat, magánrepülőgéppel landolt valahol a közelben, s beült Carlo szafariautójába. Odavitték a kiszemelt bivalyhoz, s ha „sportszerű” akart lenni, akkor az autóból kiszállva, kísérei fedezetében megközelítette az állatot, és rálőtt. Ha megsebesítette, akkor a bivaly az ő tulajdona lett, mert a többi – az utánkeresés és a lelövés – már a hivatásos vadászok dolga. Ennyi! Az ölésen kívül van ennek bár-

mi köze is Kittenberger vagy netán Széchenyi vadászataihoz? Remo elmondta, hogy egyszer olyan „vadászt” kalauzolt, aki izgalmában egy egész tárat belepufogatott egy elefántbikába, de csak a lábait és a fülét sikerült eltalálnia, s a szerencsétlen párát a kísérők lötték le, ám az első sebzés jogán hivatalosan ő volt az állat elejtője. Legextrémebb vadászkísérei feladata pedig az volt, amikor egy kerekesszékes öregembert kellett kísérmie.

Amikor megérkeztünk a mozambiki határon fekvő, 300 km²-es kiterjedésű Tembe Elephant Parkban lévő szállásunkra, az első madarak, amelyeket megláttam, bóbítás gyöngytyúk (*Guttera pucherani*) voltak. Nagyon megörültem, mert eddig még nem láttam ezt a madárfajt, pedig a vele való találkozásra már napok óta számítottam.

Harminc éve még mintegy kilencezer keskenyszájú orrszarvú élt Afrikában, számuk ma ennek harmada. Nyugat-afrikai alfaja 2011-ben pusztult ki.

A szélesszájú orrszarvú északi alfajából talán tucatnyi maradt (egy részük fogságban), a déli alfaj állománya 20 000 körüli, de számuk folyamatosan csökken.

Az orrszarvúk alkonya

A fentiekben két állatfajról nem esett szó: a szélesszájú orrszarvúról (*Ceratotherium simum*) és a keskenyszájú orrszarvúról (*Diceros bicornis*).

Amiért dél-afrikai élményeim közt nem említettem meg az orrszarvúkat, pedig tíz példányt is láttunk belőlük, annak súlyos oka van, amire – milyen különös a véletlen – éppen a hazaérkezésünk után megjelent Magyar Nemzet egyik rövid kis híre világíthat rá:

„Technológiai fegyverkezési versennyé kezd válni az orrvadászok elleni küzdelem – derül ki a qz.com írásából. Az oldalon közzétett képen egy dél-afrikai nemzeti parkban kirakott figyelmeztető tábla látható. Ezen a turistákat arra kéri, figyeljenek oda, amikor a közösségi oldalakon fényképeket osztanak meg az orrszarvúkról, a fotók ugyanis elvezethetik az orrvadászokat az állatokhoz. A nemzeti park azt szeretné elérni, hogy a turisták a szafaris fotókat csak úgy tegyék közzé telefonjuk használatával, hogy azon kikapcsolják azt a funkciót, ami a bemutatott képek készítmény helyszínét is beazonosíthatóvá teszi. Sok mobiltelefonnal készült turistafotóból ugyanis kiolvasható az orrszarvúk koordinátája. Az orrvadászok tavaly több mint ezer ilyen állatot öltek meg Dél-Afrikában, ami 42 százalékos növekedés az előző évhez képest.”

Mindehhez számítsuk hozzá azt is, hogy egy orrszarvú tehén csak minden harmadik évben válik szaporodóképessé, így a két orrszarvúfaj populációjának regenerálódása reménytelennek tűnik.

A legelképesztőbb azonban a tény, hogy ma – a XXI. században! – a szerencsétlen orrszarvúkat egy primitív babona tette az orrvadászat célpontjává. Az a hiedelem, hogy a porrá tört orrszarvútülok fokozza az életerőt, de elsősorban is a hanyatló férfierőt újítja meg. Ezért aztán a feketepiacon egy kilójáért 60 000 dollárt adnak.

Egy olyan szegény országban tehát, mint amilyen például a Dél-Afrikai Köztársasággal szomszédos Mozambik, még az sem túl nagy ár egy-egy ilyen trófea megszerzéséért, ha emberéletet vagy -életeket kell érte kockára tenni. Mert a dél-afrikai-mozambiki határon, így például a Tembe Elephant Parkban is, a vadőrök felszólítás nélkül lőnek mindenkire, aki ott gyalog közlekedik. Persze a felfegyverzett orrvadászok sem maradnak adósak, hisz egész szervezetek épülnek az orrszarvútülok- és elefántagyar-kereskedelemre.

Egész bűnözői láncolat épült erre a feketepiacra. Lehet, hogy annak, aki a puska ravaszát meghúzza, talán még cipője sincs, de beültetett chippek bizonyossága szerint a szarvak tízesével hagyják el az országot olyan diplomáciai védelem alatt álló csomagban, amelyet nem vizsgálhatnak át a vámőrök. Aztán a küldemény valahol, egy ázsiai országban ér célba, a megrendelőhöz, akinek még arra is van pénze, hogy helikopteres felderítőket béreljen, akik az adott nemzeti park fölött körözve igyekeznek nyomára jutni további orrszarvúknak. Remo említette, de magunk is tapasztaltuk az egyik területen, hogy a vadőrök a legnagyobb nyugtalansággal igyekeznek azonosítani minden helikoptert, ami a területük fölött köröz.

Egyik informátorom – egy nemzeti park vezetője – szerint az is előfordul, hogy felbérelt emberek csak azért jönnek szafarizni, hogy főnökeiknek GPS-en megadhassák az általuk látott orrszarvú élőhelyét. Ezért ő nyíltan kimondta, hogy nem szívesen fogad ázsiai turistákat.

Egy babona szerint az orrszarvú levágott szarva újra kinő. Íthalában láttam is egy elborzasztó fotót egy szörnyen megcsontított, élő orrszarvúról, amelynek mindkét szarvát tövestől vágták ki, s a szerencsétlen állat fején legalább négy férfitenyérnyi, mély seb éktelenkedett, ami nyilván előbb-utóbb elfertőződött, s az állat kínhalálához vezetett.

A déli sárgacsőrű tokó leginkább rovarokat eszik, de ritkán más kisebb állatot is elfog, és némi gyümölcssel színesíti étrendjét.

Itt már igazi, változatos afrikai növényzet fogadott. Nem hiányzott a sűrű, szakállzuzmókkal borított fák alkotta dzsungel, a legyezőpálmákból álló erdőség, az ernyőakáciás szavanna és a nagy kiterjedésű, mocsaras rét sem. A terület vitathatatlanul leggyakoribb vadja a nyala (*Tragelaphus angasi*) volt, amellyel nem csak a park területén, de a táborunkban is össze-összefutottunk. Én mindig nagy kedvteléssel nézegettem ezt a bizalmas, gyönyörű színezetű állatot, amely csak itt, Afrika délkeleti részén él.

KÖDDÉ VÁLT AGYARAK

A Tembe Elephant Parkban élt a Stilo néven ismert, talán legnagyobb agyaráú elefántbika, amelynek a fényképét táborunk bárjában meg lehetett tekinteni. Odaérkezésünk előtt három héttel pusztult el aggkori végelgyengülésben. „És hol vannak az agyarái?” – kérdeztem izgatottan Remót, aki erre csak annyit mondott: „Nincsenek meg.” „Miért, mi történt velük?” – faggatództam tovább. „Nem tudni. Eltűntek” – hangzott a válasz.

Igen. Ez is Afrika! Egy hihetetlen eszmei és pénzbeli értékű zoológiai ritkaság, egy agyarpár, amelynek hossza összesen meghaladhatta a hat métert, és súlya a két mázsát, s amelynek egy természettudományi múzeumban lenne a helye, egyszerűen

köddé válik. Igaz: a mozambiki határon vagyunk, ahol nem lehet nehéz átcsempészni még egy ilyen terjedelmes „csomagot” sem. A tettesek vélhetőleg egy hosszú láncolat végén álló, szegény feketék, míg a láncolat másik végén a megrendelő egy fehér milliárdos lehetett.

Egyébként itt találkoztunk dél-afrikai utunk során először kafferbivalyokkal (*Syncerus caffer*) is, s köztük egy igazán kapitális példánnyal, amelynek szarva ugyan nem volt túl vastag, de terpesztése minden igényt kielégíthetett. Vajon ez a szarv is valami milliárdos szalonját fogja egykor díszíteni?

Egyik hajnalban – úgy 3-4 óra lehetett – oroslánbögésre ébredtem. Aztán elénk is kerültek az oroslánok. Először egy kölykes nőtény, amelyen látszott, hogy szoptat, aztán egy fiatal hím és nőtény. Amikor a hím egy kicsit oldalra fordult, lehetett látni a nyakára csatolt jeladót. Remo úgy nyilatkozott, hogy a park 300 négyzetkilométeres területén körülbelül 20 oroslán él. Ennyi nyilván kell a látványosság miatt, mert a legtöbb szafarizó elsősorban is oroslánt akar látni.

Engem azonban az oroslánoknál sokkal jobban érdekelték azok a mások számára talán jelentéktelennek tűnő állatfajok – például egy vörös bóbitásantilop (*Cephalophus natalensis*) –,

amelyekkel most találkoztam először. E megfigyeléseket nem kis mértékben köszönhettem Remónak és fiatal, fekete kísé-
rőknek. Kulu – akinek a neve azt jelenti: Nagy – csakúgy, mint
Remo és én, szenvedélyes madarász volt, s a madárhatározón
kívül állandóan vele volt az a mobiltelefon, amelybe madárhan-
gok voltak betáplálva, s amellyel így magunkhoz tudtunk csal-
ni olyan rejtőzködő madarokat is, amelyeknek enélkül csak a
hangját hallottuk volna.

A megfigyelt – általam először látott – madárfajokból ezúttal
csak háromról teszek említést.

A fekete testű, fehér hasú és hatalmas vörös csórt viselő koronás
tokórol (*Tockus alboterminatus*), rokonáról, a csak itt, Afrika déli
részén előforduló déli sárgacsőrű tokórol (*Tockus leucomelas*)
– ami melleleg Remo szafarivállalkozásának emblémája – és

még egy igen különös, fekete-fehér színű kismadárrol, amely
sárga szemgyűrűt, s körötte még egy sugaras tollkoszorút is vi-
sel. Ez utóbbi madárfaj latin neve *Prionops plumatus*.

A Tembe Elephant Parkban töltött utolsó napunkon eljutottunk
a mozambiki határig, s szinte megdöbbentő volt, hogy ez a rész
mennyre kihalt. Egyetlen emlőssel sem találkoztunk, de még
az úton sem látszottak nagyobb állatok lábnyomai, ami pedig
néhány kilométerrel odébb megszokott látvány volt. Mindennek
az oka a vadászok aktivitása, akiknek tevékenységét – úgy lát-
szik – semmilyen eszközzel nem lehet visszaszorítani.

SZEMADÁM GYÖRGY

(A cikk befejező része a következő számban olvasható.)

Fotó: 123RF és Shutterstock

A vörös bóbitásantilop igazi erdei állat. Elsősorban leveleket fogyaszt, de előfordul, hogy követi a gyümölcssevő madarokat
és majmokat, s az általuk földre hullajtott gyümölcsöket szedegeti össze.

A bóbitás gyöngytyúk a másodlagos erdők, erdőszélek, ligetek és ga-
lériaerdők lakója. A bozótosokban is lehet találkozni vele, s táplálkozni
olykor a nyílt területekre is ellátogat. Növényi és állati eredetű táplálé-
kot egyaránt fogyaszt.

A kafferbivaly az egyik legveszélyesebb afrikai állat, az öreg bikák
különösen kötekedő természetűek. Dél-Afrikában kedvelt vadászszák-
mányoknak számítanak, ám állományuk mégis veszélyben, mert az
országban átgondolt vadtenyésztés folyik.

A szerző felvétele

A „krokodilvadász” állatkertje

Ausztrália ZOO

Már hat éve, hogy Steve Irwin, az ausztrál krokodilvadász, az Animal Planet tv-csatorna népszerű műsorgazdája tragikus rájabaleset következtében elhunyt, ismertsége azonban aligha csökkent. Egyedi műsorvezetési stílusát, a legkülönbözőbb terepeken való vagány viselkedését sokan próbálták meg utánozni, de Steve eredetisége, veleszületett, nem kérkedő vakmerősége visszahozhatatlan.

A kelet-auztráliai Brisbane-től 80 km-re, Beerwah-ban található az Ausztrália Állatkert (Australia Zoo), amelyet Steve és felesége, Terri nyitottak 1992-ben, a férfi szülei által működtetett Beerwah Hüllőparkot továbbfejlesztve. Az Ausztrália Állatkert nem kevesebbre vállalkozott, mint hogy Steve hihetetlen népszerűségét kihasználva felhívja az emberek figyelmét a kipusztulóban lévő állatfajok védelmére, a különösen veszélyeztetett, bennszülött ausztrál állatvilág megmentésére. Beerwah felé közeledve már az országúton hatalmas krokodilvadász-plakátok hívják fel a figyelmet a közelgő látványosságra, s a park bejáratához érve Steve és családja (képen és szoborcsoportban) üdvözlöli a látogatót. Amikor ott jártunk, épp Steve-ék lánya, Bindi 13. születésnapját ünnepelték, amelyre hatalmas állatkerti partit rendeztek, és a gyermekeknek nem kellett belépőjegyet váltaniuk.

A SHOW MEGY TOVÁBB

A park legfőbb látványossága a „Crocoseum”, egy stadionnak épített aréna, közepén medencével, ahol az állatbemutatókat tartják. Itt volt felállítva Bindi születésnapjára, amelyet különleges műsor keretében adtak át. A program afrikai marabuk, nyerges gólyák és dél-amerikai kékszárnyú ara-papagájok berepülésével indult: az idomított madarak a stadionon kívülről, szabadon repülve, nyitányzenére érkeztek, tettek néhány kört a nézőközönség előtt, majd a medence melletti gyepra leszállva és jutalomfalataikat bekebelezve kísérták az arénából. Ezután kezdődött az igazi show: bevezettek egy elefántot, és következett a medencés vízi bemutató. Először egy óriáskigyót úsztattak, amelyet jellegzetes khakiruhába öltözött fiatalember fogott ki a vízből, majd jött a csúcspont, egy hatalmas bordás krokodil (*Crocodylus porosus*). Itt már Bindi is szerepet kapott, a szőke,

A látogatót üdvözlő szoborcsoport

Vombat

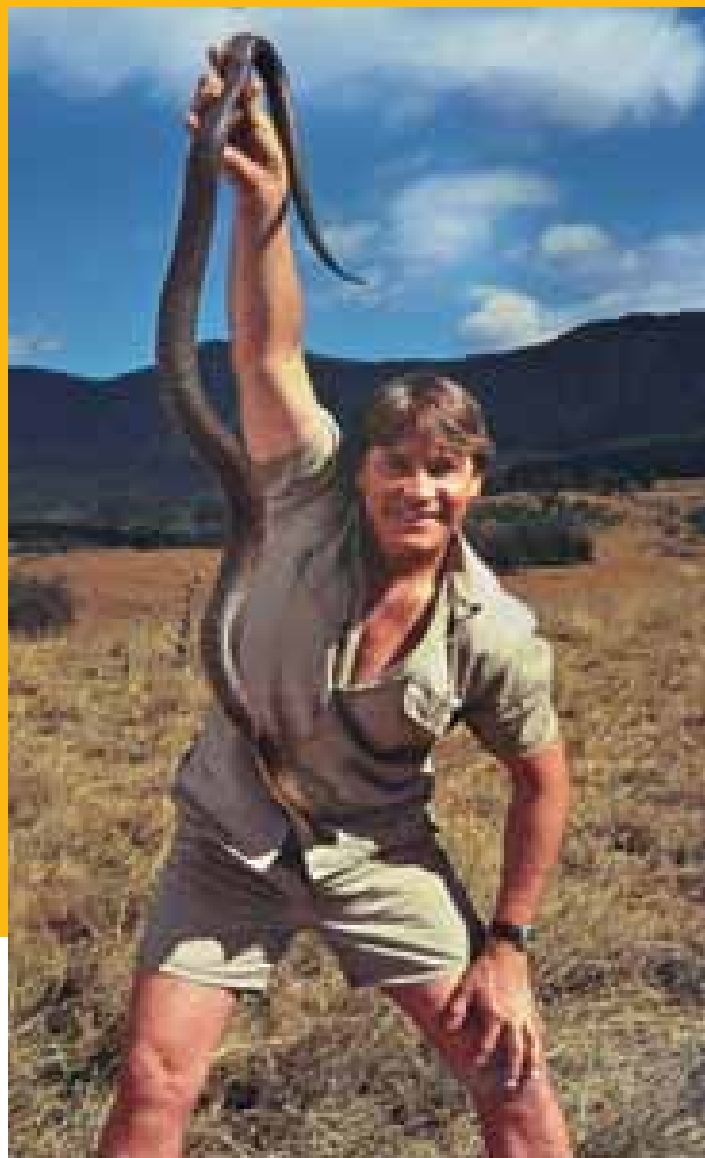
Az állatokért élt

Steve Irwin (1962–2006), az ismert tv-személyiség egyszerű ausztrál családból származik, de szülei már gyermekkorában beoltották az állatvilág és különösen a hüllők iránti kíváncsisággal, szeretettel. Apja 1970-ben nyitotta meg Beerwah Reptile Park néven azt a hüllőbemutatót, amelyből később, 1992-ben a Steve és Terri Irwin által indított nagyszabású Australia Zoo lett. Steve első filmjeiben a „krokodilvadász” néven vált rendkívül népszerűvé – jellegzetes, humoros ausztrál angol akcentusa és óriási lelkesedése, amivel az állatokat „felfedezi”, hamar magával ragadta a nézőket. Egyéni műsorvezetői stílusa, mozgása, mozdulatai (ahogy rövidnadrágban, bakancsostól ugrik a vízbe a krokodil vagy az anakonda után), széles mosolya, bátorsága feltűnt az Animal Planet tv-csatorna szerkesztőinek, és kizárólagos szerződést kötve Steve-vel elindították a „krokodilvadászt” világhódító útjára. A „The Crocodile Hunter”, „Croc Files”, „The Crocodile Hunter Diaries”, „The Ocean’s Deadliest” és más sorozatok összességében több mint 500 millió nézőt vonzottak, és 142 országba jutottak el. Steve legotthonosabban a krokodilok, vagy még inkább talán a kígyók, mérgeskígyók világában mozgott. Szakmailag is legjobban felépített sorozata „A világ 10 leghalálosabb kígyója” címet viselte: ebben az emberre nézve legveszélyesebb mérgeskígyókat kereste fel a világ minden táján; igaz, a 10-ből 8 hazájában, Ausztráliában él... Aki látta a részeket, sosem felejt el Steve lelkesedését, ahogy pusztá kézzel megragadja az ausztrál mérgessiklók valamelyikét, közel emeli arcához, és őszintén gyönyörködve kiáltja erős ausztrál kiejtéssel: „Gorgeous but extremely dangerous”!

A filmzés csak a belépő volt abba a világba, ahol Steve eredményeket szeretett volna elérni az állatvédelemben, az emberek szemléletformálásában. Természetvédelmi alapítványt hozott létre „Wildlife Warriors” (Vadvédelmi Harcosok) néven, és hű társával, feleségével, Terrivel együtt vezette a látványos Ausztrália Állatkertet. 1998-ban született lányuk, Bindi és 2003-ban született fiuk, Bob belenőttek ebbe a világba; már karon ülő gyermekként közelről megismerkedhettek akár a legveszélyesebb hüllőkkel is.

A műsorkészítők, a látványosságot, nézőszámot hajszoló média egyre jobban belelovalta Steve-et a veszélyekbe. Utolsó film-

sorozatában a tengeri állatokat kellett bemutatnia. Steve-nek ebben nem volt nagy tapasztalata, kissé idegenül is hatott khakiszínű rövidnadrágjában és bakancsában a tengerben. Egy alkalommal mérgező tuskésráják csapatához kellett közel me-részkednie, és ő átlépte azt a határt, amit az állatok még elvisel-nek. Amennyire pontosan tudta, hol ez a határ a mérgeskígyók esetében, és ismerte a hüllők támadást és védekezést előre jelző viselkedését, annyira nem volt felkészülve a vízben úszó ráják reakciójára: az egyik állat hirtelen felcsapva mérgező faroktüskéjét, másodpercek alatt többször mellkason szúrta Steve-et, szívét is megsebezve, s mire a vízből kiemelték a kro-kodilvadászt, már nem lehetett segíteni rajta. 44 éves volt.

13 éves kislány a mamája segítségével kínálta meg a krokot egy kötélre kötött sertéscombbal. Miután az állat – némi unszolásra – bemutatta a „halálos krokodilförgást”, hatalmas tapsot kapott. A show befejeztével Bindi elfújta születésnap gyertyáit, felszeletelték a tortát, és az óriáskivetitőn is közvetített, színes, zenés, táncos gálaműsor zárta a programot.

FOGLALKOZNAK AZ ÁLLATOKKAL

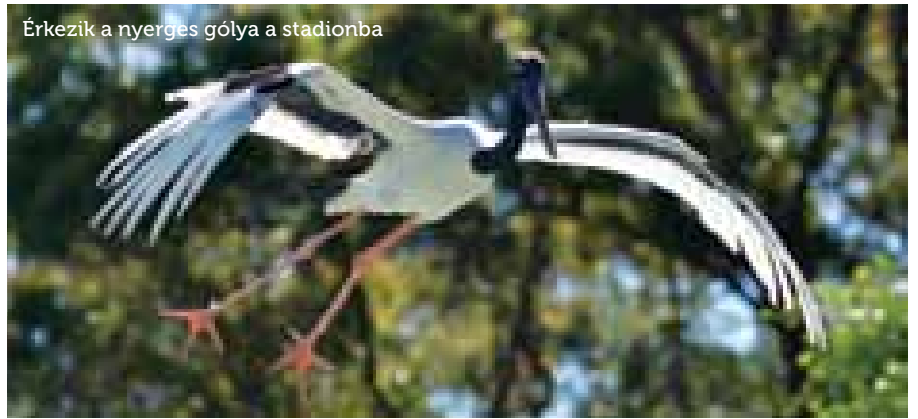
Az Ausztrália Állatkert érdeme azonban nem merül ki az eféle látványos, a közönség – főleg a gyerekek – körében nagy sikert arató műsorokban. Az igazi értékes, természetvédelmi munka a háttérben zajlik, de még a laikus, egyszerű látogatónak is feltűnik a fogságban tartott állatok jóléte, kicsattanó egészsége, élénk viselkedése. Nem is a környezet gazdagságáról, természetközelségéről van itt szó – bár egyértelműen jól

Kis panda

Bordás
krokodil etetése

Érkezik a nyerges gólya a stadionba

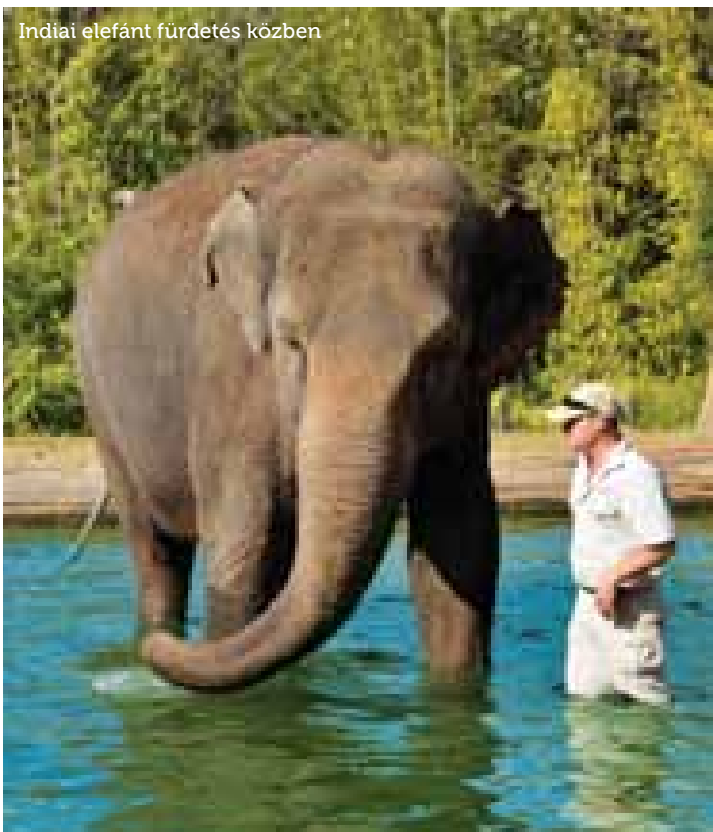
Óriáskigyó a vízben

A szerző fékvételei

gondozottak és tágasak a kifutók; hanem inkább arról, hogy az egyedekkel rendszeresen foglalkoznak, ezért nem találkozunk olyan unott, mechanikus mozgásokba belemerülő állatokkal, mint sok más állatkertben. Az Ausztrália Állatkertben szinte mindegyik fajnál zajlik időről időre a közönséget is szórakoztató foglalkozás: ennek programjáról, menetrendjéről hirdetőtáblák tájékoztatnak mindenfelé. Legyen az vörös macskamedve, indiai elefánt, bengáli tigris vagy koala és vombat, sorra végiglátogathatjuk a „műsorszámokat”, ahol az állatok alig várják gondozóikat és azt, hogy rájuk kerüljön a sor a természetesen etetéssel egybekötött bemutatóban. Ez ébren és élénken tartja az állatokat, nincs közöttük eltunyulás és sivár unatkozás, és ez a láto-

gató közönségben is pozitív élményként csapódik le. „Végre egy hely, ahol az állatok valóban jól érzik magukat!” – gondolják a családok, és többnyire a szakemberek is. A háttérben szigorúan megszervezett, pontos és fárasztó munka zajlik – időt, pénzt és energiát nem kímélve, mind az ötletek, mind a megvalósítás tekintetében. Az eredmény önmagáért beszél: fényes szőrű, egészséges állatok és gyakori szaporulat olyan ritka és bennszülött ausztrál fajok esetében is, mint a csupaszorrú vombat (*Vombatus ursinus*), a tasmán ördög (*Sarcophilus harrisii*) vagy a tojásrakó hangyászszün (*Tachyglossus aculeatus*).

DR. KORSÓS ZOLTÁN

Indiai elefánt fürdetés közben

Vörös óriáskenguru

Bengáli tigris

Fotó: Shah Timor

„JÉGKORSZAKOK” VÁNDORKIÁLLÍTÁS SALGÓTARJÁNBAN

A Magyar Természettudományi Múzeum „Jégkorszakok” című vándorkiállítását 2014. szeptember 10-ig tekinthető meg a salgótarjáni Dornay Béla Múzeumban. A látványos szakmai anyag számos fontos és érdekes kérdésre keresi a választ. Mekkora az ember szerepe a közelmúltunk és a jövőnk alakításában? Valóban jégkorszakban élünk jelenleg is? Milyen hatása volt a legutóbbi jégkorszaknak a közvetlen környezetünkre? Hogyan változott meg eközben az élővilág sokfélesége? Vajon mi vár ránk 100 év múlva? Különleges gerinces maradványok és tudományosan hiteles rekonstrukciók mutatják be a jégkorszak eseményeit és a környezetre gyakorolt hatását. Eredeti jégkori emlécsontvázak (mamut, óriásszarvas, barlangi medve, barlangi hiéna, őstulok), gerinces koponyamaradványok (kardfogú tigris, gyapjas orrszarvú, barlangi oroszlán, barlangi

hiéna, barlangi medve), preparátumok (pézsmatulok, jávorszarvas) és életnagyságú rekonstrukciók (kardfogú tigris, barlangi hiéna, gyapjas orrszarvú) tekinthetők meg a kiállításon a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményi anyagából. Ezek mellett interaktív és multimédiás elemek is segítik az egyes jelenségek megértését.

A látogatók izgalmas felfedező utat járhatnak be a földtörténet utolsó 2,5 millió évének megismerése közben. Új ismereteket szerezhetnek ennek az időszaknak a klímaváltozásairól, a jégtakarók mozgásáról, és megtudhatják, hogyan alkalmazkodott az állat- és növényvilág az állandóan változó környezeti feltételekhez. Végül, de nem utolsósorban kiderül, hogy az ember természetátalakító tevékenysége milyen nyomokat hagyott a Földünkön.

Fotó: Páp Ilahó

ANTROPOLÓGIAI VÁNDORKIÁLLÍTÁS ERDÉLYBEN

A Magyar Természettudományi Múzeum „Szóra bírt csontjaink” című kiállítását 2014. június 2-án nyitották meg a gyergyószentmiklósi Tarisznyás Márton Múzeumban. Az izgalmas kiállítás létrejöttében a Nemzeti Kulturális Alap mellett jelentős szerepet vállaltak a székelyföldi múzeumok is. Egy antropológiai vándorkiállítást nem egyszerű kivitelezni, hiszen meg kell oldani a leletek és preparátumok gondos szállítását, a kiállítóhelyeken megfelelő mikroklimát kell kialakítani, és jelentős költséggel jár a vándoroltatott anyag biztosítása is.

A kiállítás első részében rövid anatómiai ismertetőt kap a látogató, és nyomon követheti, hogyan kerülnek a csontok a régészeti feltárásokból a kutatók kezébe, majd a múzeumi fiókokba. Megtudhatjuk, hogyan lehet a csontok alapján elkülöníteni a nőket és a férfiakat, megállapítani az életkorukat. Sokak számára meglepő információ lehet, hogy a különböző betegségek milyen jól felismerhető nyomokat hagynak az egyes csontokon. A második teremben székelyföldi régészeti anyagok tekinthetők meg a Csikszéken, Háromszéken és Udvarhelyszéken feltárt temetőkből.

Néhány beteg csontot is bemutat a kiállítás, láthatók például csipőficamos és szifiliszes egyének csontjai. A harmadik teremben a plasztikus arcreekonstrukciók segítségével mutatják be az antropológusok, hogyan nézhetett ki néhány jól ismert történelmi személyiség. Összesen tizenegy arcreekonstrukció tekinthető meg, többek között megismerkedhetünk Szent László király, III. Béla, Janus Pannonius vagy Rotterdami Erasmus rekonstruált arcával. Végül az orrok, a fülek és a szájak változatosságát, valamint a kezek és ujjlenyomatok titkait mutatja be a tárlat. Gyergyószentmiklós után Székelyudvarhely, Csikszerecs és Sepsiszentgyörgy fog otthont adni a vándorkiállításnak.

MÚZEUMOK ÉJSZAKÁJA A MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUMBAN

A Múzeumok Éjszakája rendezvénysorozata országsszerte mintegy 4000 programmal várta az érdeklődőket, 450 helyszínen. A korábbi évekhez hasonlóan a Magyar Természettudományi Múzeumban is nagyon népszerű volt az esemény, hiszen több mint 6000 regisztrált látogató fordult meg ezen az éjszakán a jó hangulatú rendezvényen. Az est folyamán az utolsó magyar polihisztorra, Herman Ottóra (1835–1914) emlékezve, a tiszteletére rendezett emlékévéhez kapcsolódva zajlott a program. Az ő nyomdokain haladva egészíthették ki a látogatók a Természettudományi Füzeteknek, a múzeum majd' 140 éves évkönyvének az erre az estére kiadott speciális kötetét. A szellemi kihívások mellett igen népszerű volt az értékes nyereményekkel díjazott szakállnövesztő viadal és szakállszépségszavverseny. A nagyszakállú polihisztor emlékévére hívta fel a figyelmet a három kategóriában meghirdetett küzdelem (a borotvált arcból kiinduló kezdő és a szakállasoknak szánt haladó kategóriában az év folyamán elért hosszúságnövekedést díjazták, míg a mester kategóriában a jelenlegi leghosszabb szakállt keresték). Ezen az estén még a kiállítási tárgyak is gyakran albuszt öltöttek, és a látogatók többek között olyan fontos kérdésekre is megtudhatták a választ, hogy a harcának vagy a vizának hosszabb-e a bajsa? A jó hangulatot fokozta a TÉKA együttes pásztoréletet felelevenítő zenéje.

Fotó: Merti Ottó

Foto: Shutterstock

BORDÁS KROKODIL

Az ausztráliai vizek királya

A bordás krokodil (*Crocodylus porosus*) Földünk legnagyobb élő hüllője. Egyetlen vetélytársa – méret szempontjából – a nilusi krokodil (*Crocodylus niloticus*), amely minden valószínűség szerint alulmaradna az Ausztráliában és Új-Guineában fellelhető 9–9,5 méteres bordás krokodil példányokkal való versengésben.

A bordás krokodil elterjedési területe aránylag nagy, populációi megtalálhatóak Ázsia délkeleti tájain, Kelet-Indiától egészen Ausztrália északi, trópusi partvidékéig. Ezekben a vidékeken bizony nem tanácsos a folyó- vagy elhagyott tengerpartok közelében táborozni, de még pecázni sem igen, mert sohasem lehet tudni, hogy mikor válunk mi magunk is csalivá. A krokodil mestere a lopózkodásnak s a hirtelen rajtaütésnek. Habár az átlag méretű példányok 3-5 méter hosszúak és 2-3 mázsásak, a nagy hímek meghaladhatják akár a 8 métert is. Egy ekkora állat két tonnánál is többet nyom, de ez nem jelenti azt, hogy lomhább lenne a kisebb krokodiloknál. A hatalmas test vilámgyorsan tud mozogni, roppant erejű – és étvágyú. Igaz, a krokodil, ha egyszer jóllakik, jó ideig elvan táplálék nélkül, de ha megéhezik, elővigyázatosságot és félelmet nem ismerve ront áldozatára. Az embertől egyáltalán nem fél, pusztán zsákmányolható eledelt lát benne.

Gyakran tapasztalhatjuk, hogy még a legelhivatottabb természetkutatók szemében is a hatalmas bordás (vagy sósvízi) krokodil a Föld egyik legfélelmetesebb állata. Az is közismert, hogy a legtöbb emberben – ha nem is mindenkiben – van valami ösztönös félelem a hüllőkkel szemben, és ez nem csak gyáva-ság, hanem olyasvalami, amit magunkban hordozunk, mint évezredek örökségét. Mert nem csak mi, *Homo sapiens*ek irtózzunk a hüllőktől, hanem testvéreink, az emberszabású majmok is. Koko, a híres „beszélő” gorilla, aki élő hüllővel még sohasem találkozott, egy kis játék krokodiltól egyszer szinte halálra rémült. Az ő tudatalattijában is ott bujkált a félelem.

Valljuk be, még ha állatszerető emberhez ez kevésbé illik is, a bordás krokodil tényleg félelemkeltő jószág. Főleg ott, ahol ő az úr, ő a házigazda, mégpedig ugyancsak vendégszerető – olyan-nyira, hogy szereti megenni a vendéget.

DÍSZTÁRGY ÉS STEAK

A bordás krokodilnak 65-67 hegyes foga van. Ezek nem a táplálék őrését, hanem megragadását és tépését szolgálják. Hatalmas állkapcsát olyan erős izmok működtetik, hogy minden ma élő állat között az ő harapása talán a legerősebb. Az összezárt állkapcsokat szinte lehetetlen szétfeszíteni, s ami vagy aki azok közé kerül, annak ugyancsak kevés esélye van a szabadulásra. Ugyanakkor ezek az izmok, bármilyen erősek is, csak egy irányban tudnak ilyen hatalmas erőt kifejteni. Ennek bizonyosságát láthatjuk akkor, amikor a befogott, közepes méretű példányok állkapcsát pusztá kézzel szorítják össze, vagy elegendőnek bizonyul körbetekerni egy kevés szigetelőliszalaggal.

A bordás krokodilt, melyet angolul *saltwater crocodile*-ként (sósvízi krokodilként) ismernek, Ausztráliában sokáig a bőre és a fogai miatt vadászták. A fogakból dísz tárgyakat, a kikészített bőrből pedig táskát, cipőt és egyéb bőrdíszmű portékát gyártottak. Az 1970-es évek elejére meglehetősen megritkult az állomány, a vadászat már nem volt kifizetődő. A természetvédők hangja is megerősödött, így aztán ettől az időtől fogva a faj – s vele együtt a kisebb, édesvízi Johnston-krokodil (*Crocodylus johnstoni*) is – teljes védelmet élvez ezen a kontinensen. A CITES listájára is felkerült, s így nemzetközi védelemben részesül. Igaz,

Ausztráliában megengedett a kereskedelmi tenyésztése hivatalosan ellenőrzött krokodilfarmokon, ahol meglehetősen nagy számban tartják ezeket a sokak számára félelmetes, de ugyanakkor csodálatos hüllőket. Nem csak bőrukért, hanem húrukért is, mert valami örült különcséggént az idelátogató turisták úgy érzik, hogy ha már Ausztráliába jöttek, akkor krokodilsteaket is kell enniük.

NEM CSAK VÍZBEN VADÁSZIK

De tulajdonképpen min is él a krokodil? Mondhatjuk, hogy szinte akármin, ami állati fehérjét tartalmaz. Naiv elképzelés azt hinni, hogy főleg nagyobb, melegvérű állatokat zsákmányol, mert valójában legtöbbször a kisebbekre vadászik. Így aztán a mocsaras tengerpartok, a brakkvizek (félsós vizek) birodalmában gyakran beéri a kisebb-nagyobb rákokkal, lassú mozgású halakkal. Nem veti meg a madarakat sem, de a teknősök és a pítónok sincsenek biztonságban ott, ahol a krokodilok portyáznak. A víz fölé boruló lombsátorban tanyázó zajos, gyümölcs-evő denevérek, az úgynevezett repülőőrökák tömeges szállásai alatt is szívesen leselkedik egy-egy szemfülesebb krokodil, mert az állandóan civakodó, békétlenkedő társaságból jó néhány

bele szokott pottyanni a vízbe. Természetesen egy-egy óvatlan vaddisznóból is krokodilvacsora lehet, ha meggondolatlanul választ itatóhelyet magának valamelyik erdei pocsoljánál. A „sósvízi” jelző megtévesztő, mert ennek a nagy hüllőnek mindegy, hogy sós vagy édesvízben él. A tengerben ugyan jól érzi magát – a szárazföldtől már 1000 km-es távolságban is megfigyelték –, és a mangróvemocsarak sós vagy brakkvizében is otthonos. A nyílt tenger gyors halai közül nem hiszem, hogy sokat tudna zsákmányolni, de ismeretes, hogy a sekély part menti vizekben még a kisebb termetű, fiatal bikacápákkal is elbánik. A tengertől több száz kilométerre, a szárazföld belsejébe is elhatol. Ilyenkor egy kisebb-nagyobb pocsolóban tanyázik, és zsákmányát javarészt a szárazon szerzi. Egy ilyen „szárazföldi” portyázóval én is találkoztam a Northern Territoryn (Északi Terület), bivaly vadászat alkalmával. A legközelebbi, alig térdig érő pocsoljától vagy 200 méterre táboroztam, amikor egy éjszaka szokatlan zajra ébredtem: egy 4-5 méteres krokodil „rendezgette” a sátor mellett tárolt sózott bivalybőröket és lenyúzott koponyákat!

Kétségtelen, hogy az ausztráliai és a délkelet-ázsiai vizek királya ez a hüllő. A frissen kikelt kis krokodiloknak számos ellensége van, köztük a saját fajuk nagyobb példányai is, de ahogy felcseperednek, környezetük egyetlen lakója sem fenyegeti őket. Igazi ellenségük – védetségük ellenére is – az ember. Közvetve a környezetrombolással, közvetlenül pedig az orvvadászat révén. A végtelen észak-ausztráliai partvidékek mocsaraiban, lustán tekergő vízfolyásaiban élő krokodilokat szinte büntetlenül lehet vadászni, rangerrel, vadőrrel akár hónapokig sem találkozik arafelé az ember.

Lehet, hogy a krokodil félelmet keltő állat, de ha számba vesszük, hogy évente legfeljebb 4-5 embert ragadnak el, míg az éttermekben több mázsza krokodilsteaket tálalnak fel a turistáknak, akkor megállapíthatjuk, hogy sokkal kevesebb az emberevő krokodil, mint a krokodilevő ember!

DR. HANGAY GYÖRGY

Ideális krokodilos vidék Észak-Ausztráliában.

A hazai börzét, kiállításokat járva, vagy éppen az apróhirdetéseket böngészve szembeütköz, hogy akár az egy évtizeddel ezelőtti helyzethez képest is lényegesen kevesebb nagypapagájt kínálnak eladásra, s azokat is feltűnően kedvező áron. Vajon mi áll ennek hátterében?

Nagypapagáj-körkép

Megszűnő tenyészetek, igényes madártartók

A rendszerváltást követően a díszmadártartók és -tenyésztők is nagy reményekkel néztek az elkövetkezendő évtizedekre. Sokan úgy gondolták, eljött az idő, amikor a II. világháborút követő hanyatlás után végre visszaszerezheti e nemes hobbi azt a társadalmi elismertséget, mely övezte a Monarchia idején, illetve a két világháború között. Azokban az időkben elsősorban az iparos- és kereskedőréteg foglalkozott inkább díszmadártartással, s különösen a kanárikultusz virágzott. Olyannyira élen jártunk e faj tenyésztésében, hogy nem egy esztendőben a világon legjobbnak tartott roller kanárik Magyarországról származtak. Sajnos a viláégés és az azt követő kitelepítések, államosítások nemcsak a hazai díszmadárállomány pusztulását, hanem a díszmadártartással foglalkozó társadalmi osztályok eltűnését is eredményezték.

RAKÉTAÉRT PAPAGÁJT

Ahogy a határok átjárhatóbbá váltak, a díszmadártenyésztés területén is némi fellendülés volt tapasztalható, különösen Csehszlovákiából érkeztek hozzánk nagyobb értékű állatok.

Északi szomszédunknál ugyanis a II. világháborút követően nem hanyatlott a díszmadártenyésztés, sőt az állam kifejezetten támogatta ezt a hobbit. Emögött azonban többféle politikai szándék is állt.

A cseheknél a háború előtt igen széles társadalmi réteg foglalkozott már díszmadártartással, a hatalom tehát úgy gondolta, amíg az em-

berek ezzel s nem a politikával törődnek, nem kell tartani tőlük. De más tényezők is elősegítették, hogy Csehországot mára a világ egyik legsikeresebb, egzotikus állatokat tenyésztő országaként tartják számon. Csehszlovákia híres volt fegyvergyártásáról, s a kétpólusú világrendszer fennállása alatt szívesen segítettek termékeikkel a harmadik világ országait. Aztán ha nem tudtak pénzzel fizetni, a csehek – jó kereskedők lévén – elfogadtak szinte mindent, amit ezek az államok fel tudtak ajánlani. Így számos esetben ritka egzotikus állatokat importálhattak, melyek egy részét a lakosság állami vállalatokon keresztül megvásárolhatta. Ezek a cégek gondoskodtak arról is, hogy a szaporulatot felvásárolják, majd nyugatra, konvertibilis devizáért értékesítsék.

NAGYPAPAGÁJOK A DISZNÓÓLBAN

Nálunk a '90-es évek elején induló díszmadártenyésztésnek a csehekétől eltérő, merőben más társadalmi gyökerei voltak. Nem a polgárosodott értelmiségi réteg kezdett elsősorban díszmadártartásba, hanem azok a hajdani mezőgazdasági termelők, akiknek valamilyen oknál fogva megszűnt a haszonállat-tartási lehetősége. Szép számmal kerültek így díszmadarak, köztük nagypapagájok is sertésólból átalakított madárházakba is úgy, hogy gazdáik a legelemibb madártartási ismeretekkel sem rendelkeztek. Mivel az ezredforduló táján a nagypapagájok ára még folyamatosan növekedett, s viszonylag olcsón lehetett vásárolni importált madarakat, egyre többen kezdtek el foglalkozni az egyre divatosabbá váló papagájtenyésztéssel. Sokan abban bíztak, hogy európai uniós csatlakozásunk után ezeknek az állatoknak az ára tovább növekszik, s ezzel biztos megélhetésre tesznek szert.

Az első jelentős csapás a madárinfluenzázt övező hisztéria volt, amikor egyrészt a kereskedelmi behozatalt betiltották, másrészt a félretájékoztató emberek már nem vásároltak családi kedvencnek papagájokat vagy más madarakat, sőt számos esetben áron alul gyorsan meg is szabadultak tőlük. Nem sokkal ezután az EU lényegében betiltotta a madárimportot az Unión kívüli országokból. Elvileg így az immár zárt piacon az állatok megőrizhették volna értéküket, de nem így történt.

Az afrikai jákó a leggyakrabban tartott nagypapagáj.

Ahogy megnyílt a magyar piac, s az internet egyre elterjedtebbé vált, úgy szembesülhettek a magyar tenyésztők azzal, hogy sem nyugat-, sem dél-európai társaikkal nem versenyképesek. Különösen a nagypapagáj-tenyésztés igencsak tökeigényes vállalkozás. Ahhoz, hogy egy-egy fajt nagy valószínűséggel gazdaságosan tudjunk tenyészteni, az állatoknak biztosítani kell a szabad párválasztást, tehát minél több állattal bírunk, annál nagyobb esélye van a sikernek. Mivel a nagypapagájok döntő hányada meleg égövi faj, hiába akklimatizálódna (tehát jobban tűri a hideget), fűteni kell rájuk, ami a hazai gázárrobbanás miatt néhány év alatt hihetetlen terhet rótt a gazdákra. A takarmányárak is az egekbe szökkentek, egy évtized alatt mintegy 2–3-szorosára emelkedtek. Eközben a gyors információáramlás következtében a fajok tenyésztési módszerei még jobban tökéletesedtek. Ezt azonban csak jó nyelvtudással, széles körű tapasztalatok birtokában lehetett kiaknázni. Mivel a legtöbb nagypapagájt már hazánkban is szaporították, sok esetben megszűnt annak varázsa, hogy „én vagyok az első, aki ezt a fajt szaporítani fogom”. Ez utóbbi jelenség más országokban sem volt másként, ott viszont gyakran a nagypapagájok különböző színmutációinak tenyésztése vált a gazdák újabb céljává. Azért versenyeznek például, hogy ki tud a zömében zöld színű amazonpapagájokból sárgát „varázsolni”, vagy éppen a kék-sárga arából kék-fahéj színűt. Ahhoz azonban, hogy valaki ilyen kísérletezésbe fogjon, a magyar átlagpénztárcához képest hihetetlen nagy anyagi ráfordításra van szükség.

A fent említettek mellett a pénzügyi válság is komolyan visszavette a hazai nagypapagáj-tartást, a hitelek törlesztőrészeinek drasztikus emelkedésekor sokan rákényszerültek arra, hogy eladják állataikat, s mivel ekkoriban nálunk szinte egyáltalán nem volt fizetőképes kereslet ezekre a példányokra, sok-sok tenyészpár is – rendkívül nyomott áron – elkerült hazánkból.

Hogy világviszonylatban is csökken a kisebb tenyészetek jelentősége, annak többek között az is oka, hogy a '90-es években, amikor a világkereskedelemben hihetetlen mennyiségű madarat forgalmaztak és szállítottak a kontinensek között, több fertőző, a papagájok pusztulásával is járó betegség elterjedt. Ezeknek a hosszú ideig lappangó kóroknak ma már a szűrővizsgálata megoldott, s tőlünk nyugatabbra például jákópapagájt sem vesz immár egy felelős állattartó ezen szűrővizsgálatok megléte nélkül. Ahhoz azonban, hogy a leggyakoribb ilyen típusú betegségekől mentes állományra tegyen szert a tenyésztő, gyakran legjobb tenyészmadaraitól is meg kell válni. Ez szintén súlyos anyagi megterhelést jelent. Sajnos még ma is jellemző, hogy hazánk fiai tudatlanságból vagy éppen a nagy üzlet reményében Nyugat-Európában megvásárolják a nem szűrt állatokat, s ezeket a gyanúsán olcsón beszerzett példányokat itthon próbálják tenyészteni vagy magasabb áron értékesíteni.

MIT HOZ A JÖVŐ?

Sajnos a papagájbetegségek terjedése nem állt meg a díszmadárként tartott egyedeknél: nem egy esetben robbanásszerűen elterjedt a vadon élő populációkban is. Így például Indonéziában az ottani kakaduállomány sorsa – jelenleg úgy tűnik – megpecsételődött, mivel a toll- és csőr-szindróma (PBF) az állomány jelentős részénél fellelhető.

A történelem folyamán mindig is egyfajta hullámmutatott a nagypapagáj-tartás kultusza. Az elmúlt két évszázadban a zoonózisok (állatok emberre terjedő betegségei), illetve a gazdasági helyzet befolyásolták, hogy mikor tartottak az emberek ilyen madarakat családi kedvencként.

A nagypapagájok, akárhogyan is szépítjük, sokat szemetelnek, hangjuk is gyakran fülsiketítő rikácsolás, s kézzel nevelt állattal illik naponta 1–1,5 órát foglalkozni. Egyszóval tartásuk igen nagy áldozatot követel a gazdától. Mivel a mesterségesen,

azaz a kézzel nevelt madarakkal az esetek döntő többségében előbb-utóbb nem foglalkoznak eleget, így azok kiszámíthatatlanná, tolltépőkké, sőt öncsonkítókká válnak, ezért immár több országban az állatvédők nyomására a kézzel nevelés betiltását szorgalmazzák a jogalkotók. Ha az ilyen típusú törvények jogerőre emelkednek, a jövőben csak a szülőmadarak alatt nevelkedő állatokat lehet majd legalisan mesterségesen táplálni – mintegy kiegészítő etetést lehet csak alkalmazni.

Örvendetes, hogy az utóbbi években az állatbarátok egyre tudatosabbá váltak – ez nemcsak abban mutatkozik meg, hogy már az ezredforduló táján is egyre csökkent a vadon fogott díszmadarak iránt a kereslet, hanem abban is, hogy felismerték a nagypapagájok helyigényét, s azok, akik nem tudnak kellően tágas röpdét biztosítani számukra, egyszerűen lemondanak ezen állatok tartásáról. Ezzel együtt egyre nő azoknak a száma, akik terepmadarászatra adják a fejüket, s akár a nagypapagájok élőhelyére eljutva figyelik meg eredeti környezetükben ezeket a csodálatos tollasokat. Ilyenkor gyakran nemzeti parkokat is meglátogatnak, ott belépőjegyet váltanak, s így közvetve hozzájárulnak a nagypapagájok élőhelyének megőrzéséhez is.

Az utóbbi évtizedekben kiforrott papagájtenyésztési módszereket ugyanakkor a természetvédelem kiválóan tudja hasznosítani. Ma már nem egy faj megmentése köszönhető annak, hogy az állatokat zárt térben sikeresen tudják szaporítani. Erre jó példa a mauritiusi sándorpapagáj (*Psittacula echo*) esete: a mintegy tíz egyedre zsugorodott állományt néhány év alatt több száz példányosra sikerült felduzzasztani.

Ahhoz azonban, hogy a fogságban fellelhető példányok természetvédelmi értékkel is bírjanak, ismerni kell őseik származási helyét, illetve legalább alfajtisztának kell lenniük. Be kell látni sokunknak, hogy a nagypapagáj-tartás meglehetősen idő- és költségigényes hobbi, s aki valóban szereti ezeket a görbeccsőrűeket, azoknak – ha nem adatik meg a lehetőség –, le kell mondani a tartásukról. Inkább állatkertjeinkben járva gyönyörködünk bennük itthon, vagy ha tehetjük, az élőhelyükön figyeljük meg őket.

DR. TÓTH ZSIGMOND

A nemes papagáj himje zöld, míg a tojó színes.

Foto: Shutterstock

Ürgék a parkolóban

Ön is lehet vadonleső!

A következőkben egy mind elterjedtebb kezdeményezést – vagy sajátos hobbit – szeretnénk azok figyelmébe ajánlani, akik a természetre nyitott szemmel és a megőrzésére nyitott szívvel járnak el a világban. És amit így tapasztalnak, azt hajlandók rögzíteni is!

A program előzménye az 1997-es Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó rendszer volt, ahol célul tűzték ki, hogy az igen költséges és munkaigényes adatgyűjtésbe önkéntesek is bekapcsolódhassanak. A feladat azonban nem csupán lelkesedést, hanem folytonosságot és gyakran igen nagy szakmai felkészültséget igényel. A szakminisztériumban, 2009-ben felállítottak egy speciális monitorozó rendszert, a Vadonlesőt, amely nem bizonyos emberekre, csoportokra vagy civil szervezetekre épül, hanem a társadalom egészét próbálja bevonni munkájába. Ehhez először is be kellett határolni az adatgyűjtés fókuszába helyezett fajok csoportját. A kiválasztott 16 faj jól ismert, illetve könnyen azonosítható; az Európai Unióban közösségi jelentőségű, védett vagy fokozottan védett; végül jelenlétük egy területen az élőhely minőségét indexeli, úgymond zászlósfaj. A legizgalmasabb adatok mégis egy faj nem várt felbukkanásához kapcsolódnak. Emlékezetes példa erre az ürgés találat, ami egy nagyáruház parkolójára mutatott. A helyszínre siető munkatár-

Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer (NBmR)

A biológiai sokféleség megőrzését célzó Riói Egyezményhez Magyarország is csatlakozott. A cél érdekében, a lehetséges beavatkozások tervezéséhez hazánk élővilágának állapotát és a változások irányát ismernünk kell. Ennek érdekében az NBmR a fajok és életközösségek hosszú távú, adatközpontú megfigyelését végzi, feldolgozza az adatokat, eközben szem előtt tartja az emberi tevékenység és más környezeti tényező közvetlen vagy közvetett hatását a sokféleségre. A rendszer központi irányítója az aktuális minisztérium alatt dolgozó Természetmegőrzési Főosztály, területi koordinátorai a nemzeti parkok igazgatóságai számos egyetem, kutatóintézet, múzeum bevonásával, szakértői tanács segítségével. A mintavételek sokféle, összetett protokoll mentén történnek, hatalmas munkával. A program szakmai színvonala, eredményessége és a szolgáltatott információk hasznosulása európai szinten egyedülálló. Bővebben: www.termeszetvedelem.hu/nbmr

A szülők figyelmébe!

**A Vadonleső program felhívása
„2014. A KELETI SÜN ÉVE” alkalmából
(részletek www.vadonleso.hu,
beadási határidő szeptember 15.)**

A) Meseíró pályázat

- 6–11 éves korig
- Maximum 5 gépelt oldal, vagy 10 olvashatóan, kézzel írt A/4-es oldal
- Rajzokkal, festményekkel illusztrált, vagy illusztráció nélküli

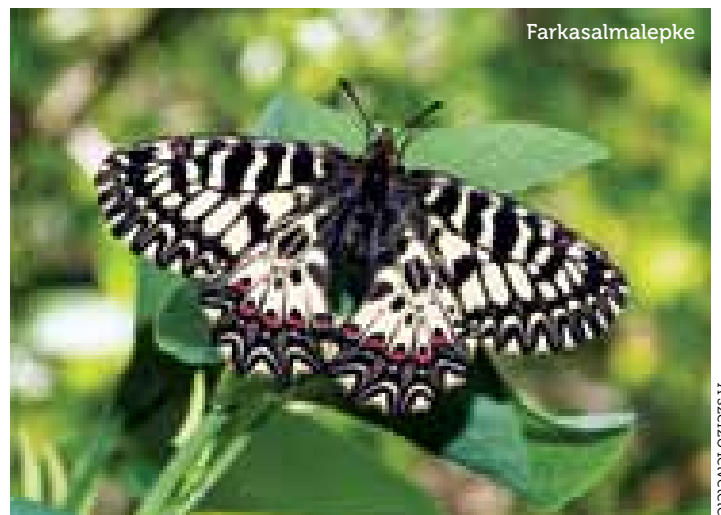
B) Képregényíró pályázat

- 12–17 éves korig
- Maximum 5 A/4-es oldal, 30 „képregénykocka”
- Színes, vagy fekete-fehér
- Jól olvashatóan kézzel, vagy géppel írt szövegdobozokkal

sak kételkedése dacára a parkoló melletti díszgyep egész erős állományt rejtett.

AMERRE A LEPKE REPÜL

Az érdeklődők percek alatt lejegyezhetik megfigyeléseiket az interneten. A vadonlesők honlapján (www.vadonleso.hu) az odaérkezőket barátságos arcú fogadja. A Természetmegőrzési Főosztály programot működtető munkatársai fajonként felelős és kereshető személyek. Egyfajta közösségbe csöppenünk, ahol nem csak az adatok fogadása, hanem megosztása is zajlik. A felhasználók egyszerűen, térképen vagy koordinátákkal jelzik

Farkasalmalepke

A szerző felvétele

az észlelés helyét, közölnek pár adatot, megosztják tapasztalataikat, fényképet tölthetnek fel, vagy tanulmányozhatják a feldolgozott információk rajzolta térképeket. (Mára androidos alkalmazás is elérhető.) A beérkezett adatokat a témafelelősök ellenőrzik, különös esetekben pedig utánajárnak (pl. egy kiskunsági szalamandratalálást esetén kiderült, hogy az észlelő az adatlapon nyúlt mellé, valójában levelibékát szeretett volna rögzíteni). A regisztráció nem kötelező, de hosszú távon egyszerűbbé teszi az adminisztrációt, és a fotófeltöltésnek ez a feltétele. A honlap látogatottsága sok százerezes, az ellenőrzött adatok száma 8000-hez közelít, ami mögött túlnyomórészt rendszeres adatközlők vannak. A térkép jelölésekor lehetőség van arra is, hogy az észlelő elrejtse az adatot a nagyközönség elől. Ez főként botanikai értékek esetében lehet indokolt. Ugyanakkor a jó szándékkal közelítő, például fotós érdeklődők számára nagyon hasznos lehet a közzétett térkép, mondjuk a farkasalmalepke repülése idején. Ezek mellett kitűnő fajismertetések és a programhoz kapcsolódó híreket, aktualitásokat találunk.

HOL ÉL A SZALAMANDRA?

Bakó Botond, a Természetmegőrzési Főosztály főtanácsosa foglalja össze csapatuk munkájának eredményét: *A program sikeressége nem csak látogatottságban vagy adatszámokban mérhető. A rögzített, ellenőrzött adatok beépülnek a Természetvédelmi Információs Rendszerbe, innen pedig a fenntartási, kezelési tervekbe, továbbá a hatévenkénti, élőhelyvédelmi irányelvhez kapcsolódó országjelentésbe Brüsszel felé.*

Hogy a Vadonlesőn beérkezett adatok mennyire hitelesek és értékesek, azt jól illusztrálja a foltos szalamandra itt körvonalázott előfordulási térképe. Három éve jelent meg egy monografikus cikk az Állattani Közleményekben a faj hazai előfordulásairól. A szerzők hatalmas munkával az eddig valaha publikált összes adatot feldolgozták. A Vadonleső eredményei majdhogynem teljesen lefedik a kb. 150 évet áttekintő kutatómunka eredményét. Sőt, olyan pontokat is szerepeltet, amik a hivatalos publikációkból hiányoztak – tetejébe ez a közösségi térkép dinamikusan változik, vagy megerősíti saját magát.

Az Európai Környezeti Ügynökség meghívta a csapatot egy hasonló rendszer alapjainak lefektetéséhez. Ez, mintegy a Vadonleső ellentétéként, invazív, tehát nem őshonos és gyorsan terjeszkedő fajokról fog adatot gyűjteni. Tekintve ezen fajok dinamikus terjedésében rejlő veszélyét, igen alkalmas eszköznek látszik a közösségi adatgyűjtés. Hazánkban a Magyar Madártani

Egyesület Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya indított a Vadonleső példájára a névadó rendszertani kategóriák minden fajára kiterjedő adatgyűjtést. Ez azonban regisztrációhoz és tudáskalibráláshoz kötött felhívás – gondoljunk csak a kecskebéka-fajcsoport határozásbeli nehézségeire. Hasonló, emelt szintű fajlistabővítés a Vadonleső távlati céljai között is szerepel.

KOVÁCS GYULA

Foltos szalamandra

Fajnév	Természetvédelmi státusz	Természetvédelmi értéke
Keleti sün	Védett	25 000 Ft
Közönséges mókus	Védett	10 000 Ft
Közönséges ürge	Fokozottan védett	250 000 Ft
Közönséges vakond	Védett	25 000 Ft
Foltos szalamandra	Védett	50 000 Ft
Zöld levelibéka	Védett	10 000 Ft
Mocsári teknős	Védett	50 000 Ft
Imádkozó sáska	Védett	5 000 Ft
Szarvasbogár	Védett	10 000 Ft
Csikos medvelepke	Védett	5 000 Ft
Farkasalmalepke	Védett	50 000 Ft
Fehér tündérrózsa	Védett	5 000 Ft
Hóvirág	Védett	10 000 Ft
Leánykőkörörcsin	Védett	10 000 Ft
Szúrós csodabogyó	Védett	10 000 Ft
Tavaszi hérics	Védett	10 000 Ft

Levelibéka

Jöttek, láttak, fészkeltek

Három új madárfaj a hazai faunában

Az elmúlt két évtizedben „felgyorsult” a hazánkban megfigyelt madárfajok számának növekedése.

A megfigyeléseknél alkalmazott technika fejlődése mellett ez főként az éghajlattal kapcsolatos jelenségekkel magyarázható. Jelenleg a magyar madárfauna majd’ 430 fajt számlál, amelyek közül néhány új megtelepedőről külön érdemes megemlékezni.

Az énekes hattyú (*Cygnus cygnus*) – ez a természet szépségei iránt fogékony művészeket is megihlető madár – mintegy kétszáz éve még a nagy kiterjedésű hazai mocsarak és lápok fészkelője volt. Az iparosodás előretörése, illetve a kizárólag a társadalom élelmiszer-ellátásának igényeit figyelembe vevő mezőgazdasági módszerekkel járó intenzív élőhely-átalakítások (közkeletűen: „lecsapolások”) rövid idő alatt megszüntették e zavartalannak mondható területeket, ami óhatatlanul együtt járt a madárfauna szegényedésével. Ezáltal az énekes hattyú visszaszorult kontinensünk északi, gyéren lakott, ellenben természetes állapotú élőhelyekben gazdag tájaira, nálunk pedig már csak ritka téli vendégként bukkant fel a nagyobb, fagymentes vizeken.

Az 1960-as évektől egyfajta visszarendeződés kezdődött: a modern (azaz már nem csak a rezervátum-szemléletet valló, hanem holisztikus szinten gondolkodó) természetvédelem térnyerésének, az élőhelyek kiterjedt védelmének és az extenzív mezőgazdálkodásnak (ezen belül is a vizes élőhelyek, halastavak állapotjavulásának) köszönhetően a finnek nemzeti jelképe megkezdte elterjedési területének növelését, és megjelent – természetesen csekély számban – Anglia és Írország, a balti államok, Lengyelország és Németország megfelelő élőhelyein mint ritka fészkelő. Az ezredforduló táján számoltak be dániai, majd az első magyar költéssel egy időben, azaz 2005-ben sikeres hollandiai fészkeléséről. Immár egy évtized telt el azóta, hogy egy kissé csipős júniusi hajnal első fényei Nógrád megye Ipoly menti mocsarainak egyikénél értek. Az itt fészkelő vízimadár-közösség tagjainak számbavétele közben a nádas egyik sarkából egy hattyú úszott elő, nyomában három fejlett fiókéval. Miközben távcsöveget ráemeltem, arra gondoltam, hogy fognak örülni majd bütykös hattyúval foglalkozó társaim egy újabb fészkelési adatnak – de ekkor majdnem kiejtettem kezemből a távcsöveget: énekes hattyúk! Az elől

úszó tojót követő fiókák nyomában az óvatosan kémlelő gúnár is előbukkant, sebesen terelve a családot a nádas másik feléhez, hogy a nyílt vízről újra takarásba érjenek.

Azóta minden évben sikerült bizonyítani a szeszélyes vízjárású Ipoly vizes élőhelyein a faj fészkelését, bár a költések korántsem zajlanak zavartalanul. Hol a csekély vízmennyiség miatt betörő ragadozók, hol pedig a nyár közepének viharai tépázzák a családot, ám minden évben sikerrel nevelődik néhány fióka (az idei évben sajnos csak egy). Ezek a visszajáró, illetve szétszóródó fiatalok természetesen új helyeket keresnek, így rövidesen várható (ahogy az a Békés megyei Geszthez tartozó Begécsi halastavaknál majdnem beteljesült) más, nyugalmas vizes élőhelyeken való megtelepedésük.

TÉLI VENDÉGBŐL FÉSZKELŐ MADÁR

Egy másik vízimadár, a szintén északi elterjedésű nagy bukó (*Mergus merganser*) téli vendégként volt ismeretes a magyar madárfaunában, mígnem 2004 során bizonyításra került sikeres fészkelése a dunakanyari Verőce közelében.

Minden hónapban hajóról számoljuk a Dunán átvonuló és teledő vízimadarakat, bár a nyári időszakban ez inkább csak kötelességszerű felmérés, hiszen ilyenkor gyakran több embert lehet látni a víz mellett, mint madarat... Tíz éve júliusban azonban nagy meglepetésként ért a fiókáit vezető nagy bukó tojó megfigyelése, amelyet azután minden évben sikerült megismételni; jelenleg legkevesebb 6-8 pár fészkel a Dunakanyarban.

Távcsöveink elé 1996 óta kerülnek átnyaraló nagy bukók. Ezt eleinte a megtelepedés előjelének tekintettük, ám ezen egyedekről rendre kiderült, hogy sérült vagy más okból visszamaradt példányok voltak. A faj amúgy az 1980-as évektől költ Ausztriában, az 1990-es években bizonyították fészkelését Szlovéniában, majd az ezredfordulót követően jelent meg a szomszédos országokban, így Romá-

Hím berki veréb

Újronnan előforduló és fészkelő madárfajok hazánkban (2004-2014)

Megfigyelt ritkaságok

Álarcos réce	(<i>Anas americana</i>)
Amerikai pettyeslile	(<i>Pluvialis dominica</i>)
Amuri vércse	(<i>Falco amurensis</i>)
Baird-partfutó	(<i>Calidris bairdii</i>)
Berki veréb	(<i>Passer hispaniolensis</i>)
Erdei sármány	(<i>Emberiza rustica</i>)
Feketetorkú rigó	(<i>Turdus atrogularis</i>)
Havasi pinty	(<i>Montifringilla nivalis</i>)
Hegyesfarkú partfutó	(<i>Calidris acuminata</i>)
Himalájai fűzike	(<i>Phylloscopus humei</i>)
Hosszúfarkú cankó	(<i>Bartramia longicauda</i>)
Kék kövirigó	(<i>Monticola solitarius</i>)
Kékfarkú	(<i>Tarsiger cyanurus</i>)
Kékszárnyú réce	(<i>Anas discors</i>)
Kis geze	(<i>Iduna caligata</i>)
Korallsirály	(<i>Larus audouinii</i>)
Kuhi	(<i>Elanus caeruleus</i>)
Pettyes kakukk	(<i>Clamator glandarius</i>)
Sarki sirály	(<i>Larus glaucooides</i>)
Szuharbújó	(<i>Cisticola juncidis</i>)
Tengeri partfutó	(<i>Calidris maritima</i>)
Töcspartfutó	(<i>Micropalama himantopus</i>)
Vörhenyes sármány	(<i>Emberiza rutila</i>)
Wilson-víztaposó	(<i>Phalaropus tricolor</i>)

Új megtelepedők

Berki veréb	(<i>Passer hispaniolensis</i>)
Énekes hatyú	(<i>Cygnus cygnus</i>)
Karmazsinpirók	(<i>Carpodacus erythrinus</i>)
Kis bukó	(<i>Mergus albellus</i>)
Nagy bukó	(<i>Mergus merganser</i>)
Nagy őrgébics	(<i>Lanius excubitor</i>)
Törpekuvík	(<i>Glaucidium passerinum</i>)

niában és Szlovákiában, ahol szintén néhány páros állománya él. Az énekes hatyútól eltérően a nagy bukó terjedése nem magyarázható az élőhelyek javulásával, mivel ez a madár erdei környezetben lévő tavaknál, illetve a folyókat kísérő fák odvaiban költ. Vélhetően a táplálékkinálat bővülése, egyes halfajok (legfőképpen a gébek) tömeges megjelenése segíti a bukókat az elterjedési terület növelésében.

Igen érdekes látványt nyújt a tavasszal odút kereső tojó, amint akár tíz méteres magasságban mozog a Dunát kísérő fűz-nyár ligeterdő lombkoronasztíkjában! Skandináv példát követve megpróbáltuk a fészkelést segíteni mesterséges odúk (nagy méretű ládák) kihelyezésével, de úgy fest, hogy elegendő természetes üreget találnak maguknak.

A fészekhagyó fiókák (természetesen messze a röpképesség elérése előtt) egyszerűen kiugrálnak az odúból, úszóhártyájukkal fékezve az esést. Ezek után óvodát alkotnak, ahol akár több család fiókái egy-egy öreg madár védelmében keresik a táplálékot. Kell is a felügyelet, mert a szemfüles dolmányos varjak mindig megpróbálnak egy-egy csöppséget kiemelni a társaságból...

VERÉB A GÓLYAFÉSZKEKBEN

A legutóbb megtelepedett fészkelő faj igazi szenzációt keltett a terepi madártannal foglalkozók körében. A berki veréb (*Passer hispaniolensis*) előfordulása határaink közelében ismert volt ugyan, de bizonyított megfigyelésére 2014-ig várni kellett. Meglepő fordulat, hogy az első észlelés egyúttal fészkelési adat is, hiszen a Bács-Kiskun megyei Bácsborsód egyik gólyafészkenél megtalált pár éppen fiókákat nevel. Ez az újkori madártanban gyakorlatilag példa nélküli, hiszen a ritka kóborlók, alkalmi vendégek legtöbbször magányosan vetődnek a kontinens belsejébe, ahol rendszerint csak rövid ideig tartózkodnak.

A berki veréb alapvetően a Mediterráneumban él, de a Duna mentén felhúzódik román és szerb területekre is. Mivel a házi veréphez hasonlóan előszeretettel vesz ki albrétletet gólyafészkekben, azaz költ azok alsó szintjén, az elmúlt években célzott keresés folyt hazai előfordulásának bizonyítására. Most végre sikerült...

Mindennapi ragadozó madaraink

A Herman Ottó Természetvédő Kör „Összefogáson alapuló térségi természetvédelmi törekvések megszervezése védett területeken kívüli értékes élőhelyek és védett fajok állományainak megőrzése érdekében a negatív agrárfolyamatok ellenében” programja bemutatja a leggyakrabban megpillantható hazai nappali és éjszakai ragadozó madarakat. Megtudhatjuk, mekkora hasznot hajtanak a mezőgazdaságnak, és kiderül, hogy megóvásuk a természetvédelem mai napig kiemelt feladata. Cikksorozatunk első részében a nappali égbolt ragadozóival ismerkedünk meg.

Egerészölyv

EGERÉSZÖLYV (*Buteo buteo*)

Magyarország leggyakoribb ragadozó madara, szinte bárhol megpillanthatjuk. Teste zömök, röptében jellemző rá a „hordó alakú” has. Színezete rendkívül változatos, alig akad két egyforma egyed. Általában sötétbarna, de akár majdnem teljesen fehér tollruhájú madarak is előfordulnak. Gyakran visel világos mellszalagot, mely hosszában vagy keresztben barnán mintázott. Nevéből a táplálkozási szokásaira lehet következtetni. A kis testű rágcsálók – köztük a mezei pocok – a legkedveltebb zsákmányai, melyek a természetett kultúrnövényeink komoly károsítói. Az egerészölyv tehát hatalmas segítség a mezőgazdasági kártevők elleni védekezésben. Néhány évtizede a többi ragadozó madárhoz hasonlóan az egerészölyvnek is erősen megfogyatkozott az állománya. Akkoriban az összes „kampós csőrűt” ellenszenv övezte, pusztító vadászat folyt ellenük. Mielőtt felismerték volna védelmük szükségességét, a rágcsálókat erős mérgekkel irtották, a szántóföldi növényeket nagy mennyiségű vegyszerrel permetezték. Ezek a mérgeganyagok nem csak a rágcsálókban, hanem azok fogyasztóiban, így a ragadozó madarakban is felhalmozódtak, ami szintén hozzájárult állományuk drasztikus csökkenéséhez. Hazánkban 1954 óta élvez törvényi védelmet az egerészölyv, természetvédelmi értéke 25 000 Ft. Védettségének fenntartásáról azonban a mai napig is viták folynak, hiszen a vadgazdálkodók a ragadozó madarak rovására írják az apróvadak állományának fogyatkozását. Az egerészölyv azonban a tudományos kutatások szerint még a rágcsálókban szegény időszakokban sem fogyaszt 15%-nál nagyobb arányban apróvadat. Nem veti meg a dögöt sem, így azt sem lehet kizárni, hogy az általa elfogyasztott fácánra vagy mezei nyúlra már eleve elpusztult állapotban talált rá, például kaszálást követően. A téves megítélés mellett további veszélyek is leselkednek az egerészölyvre. A szigeteletlen elektromos vezetékek számos madár halálát okozzák éppúgy, mint az illegális mérgezések.

VÖRÖS VÉRCSE (*Falco tinnunculus*)

Solymaink közül a leggyakrabban kerül szem elé. Feketén mintázott vörhenyesbarna hátáról könnyűszerrel felismerhető. Mérete megegyezik a karvalyéval, de röptük alapján könnyen meg lehet különböztetni a két fajt. A karvaly gyakrabban siklik a levegőben, széles szárnyát kissé behajlítva tartja. A vörös vércse pockokból, rovarokból, kisebb madaraktól és gyíkokból álló zsákmányára látványosan vadászik: repülés közben képes a levegőben egy helyben maradni, „szitálni”, eközben farkát legyezőszerűen széttárja. Az erős rágcsálóirtó szerek egykor a vörös

vércse állományát is megtizedelték, manapság a szigeteletlen elektromos légvezetékek, a dúvadirtás során történő válogatás nélküli fészekbe lövések és a még mindig fennálló rágcsálóirtó szerek okozta mérgezések veszélyeztetik. Már több mint 100 éve óvja a magyar állam, 1906 óta élvez törvényi védelmet. Természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

KARVALY (*Accipiter nisus*)

A héjához nagyon hasonló küllemű és alakú ragadozó. Az alsótest keresztcsikjai mindkét faj esetében jellegzetesek. A különbség leginkább a testméretben nyilvánul meg. A karvaly alig nő nagyobbra, mint egy balkáni gerle. Lába feltűnően vékony. A hímek kisebbek, keresztcsíkjaik vörhenyesek, a tojók nagyobbak (akár egy galambot is képesek leteríteni), alsótestük szürkén sávozott. A karvaly röpte hullámzó, siklás közben egyre lejjebb és lejjebb ereszkedik, ellentétben az egyenletesen repülő héjával. A kis testű énekesmadarak ádáz és kitarító ellensége, télen gyakran vadászik a települések felett is. A madáretetőn ilyenkor kétségbeesetten riasztanak a széncinegék, ebből lehet tudni, hogy karvaly portyázik a közelben. Síkvidéki területeken inkább csak a téli időszakban kerül szem elé, mivel költőfajként az Alföld nagy részéről hiányzik. Az illegális befogásoktól és lelövéstől szükséges megóvni. 1982 óta védett, természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

HÉJA (*Accipiter gentilis*)

Az egerészölyvhöz hasonló méretű, teste zömök. Az ölyvekkel ellentétben azonban szárnya kerekesebb és rövidebb, farka pedig hosszabb. Lekerekített szárnyai és hosszú farka segítségével vilámgyors, mestéri manőverezésre képes az erdők fái között, miközben madarakra vadászik. Az egyik legközkedveltebb és legelterjedtebb solymászmadár. A hímek körülbelül egyharmaddal kisebbek a tojóknál, majdnem akkorák, mint egy tojó karvaly. A héja csüdje és lábujjai arányaiban is vastagabbak a karvalyéénál. A fácántelegek közelében, illetve a galambászok körében nem örvend népszerűségnek. Esetleges károkozását áttelepítéssel lehet megoldani. 1998 óta élvez védelmet, természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

BARNA RÉTIHÉJA (*Circus aeruginosus*)

Méretében közel áll az egerészölyvhöz, de farka hosszabb, alakja finomabb. Karcsú testével, pillangószerű róptéval alacsonyan csapong a szántók és a nádasok felett, eközben szárnyvége kissé felfelé hajlik. A hímek egyszerűen meghatározhatók: szárnyvégük élesen elütő fekete, farkuk szürke. A tojók barnás alapszínét a fej krémsárga árnyalata töri meg. Magas, elnyújtott kiáltásaik és látványos zuhanásokkal tarkított nászrepülésük a tavasz egyik leggyakoribb „légi eseménye”. A fiókák etetését is akrobatikus szertartás előzi meg: a tojó odarepül a táplálékkal közeledő hímhez, aki a lábával tartott zsákmányát a levegőben adja át. Madárfiókákkal, békákkal, hullókkal táplálkozik, legkedveltebb emlős zsákmánya a mezei pocok. A hírhedt „foszfor-szörpös” tojással történő mérgezések a barna rétihejákat is nagy számban pusztították. Ezt az eljárást ma már szerencsére tiltják, a mérregkeverők azonban leleményesek, az illegális pusztítások jelenleg is folytatódnak. 1982 óta védett, természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

Vörös vércse

Az illusztráció forrása: Wikipédia

Karvaly

Héja

Barna rétiheja

KOVÁCS ÁGNES

ILLUSZTRÁCIÓK: ZSOLDOS MÁRTON

A majmok „oroszlánja”

Egy igazi sikertörténet

A világ mind több állatkertjében látható egy vöröses színű, kis testű, sörényes majomfaj, az arany oroszlánmajom. Nos, ez a bájos főemlős azon állatok hosszú listáján szerepel, amelyek az állatkertek hathatós közreműködése nélkül a nagyon közeli jövőben eltűnnének a föld színéről.

Európába az első hírek az arany oroszlánmajomról vélhetően a XVI. században érkeztek, amikor Magellán világ körüli útjának krónikása, a jezsuita Antonio Pigafetta 1519-ben hírt adott a „majomszerű macskákról, melyek apró oroszlánhoz hasonlatosak”.

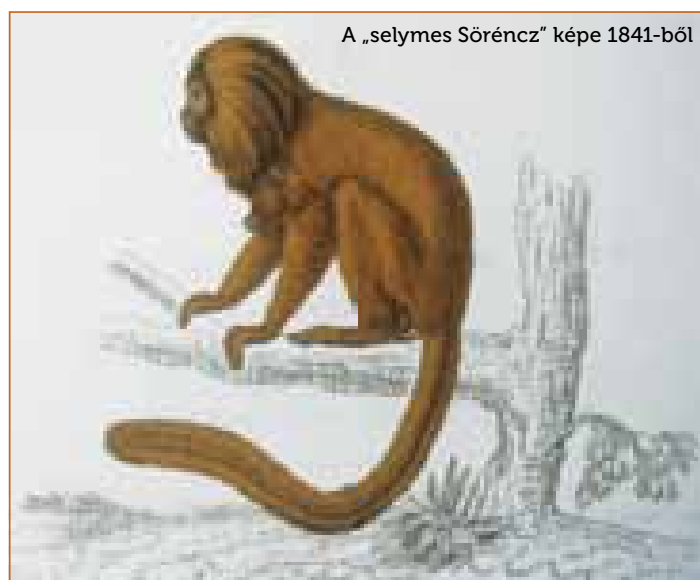
A híre Magyarországra csak jóval később jutott el, nem kizárt, hogy Kisszántói Pethe Ferenc *Természethistória és mesterségtudomány* című 1815-ben Bécsben kiadott könyvében találkozhatunk vele először. Itt Rozáli Farkasmajomnak és kiskejű oroszlánmajomnak egyaránt nevezi. A mellékelt színes ábra olyan, mintha egy oroszlán és egy majom hibridjéről készült volna...

Az 1841-ben kiadott *Az állatország természettörténeti képtermében* (melyet Jardine Vilmos és Treitschke Fridrik után fordított Pólya József) egy meglepően élethű képet is közölnek. Itt Selymes Söréncznek nevezik, s menten három tudományos nevet is megadják: *Midas rosalia* (Geoffroy), *Hapale rosalia* (Cuvier), *Simia rosalia* (Linné). A leírásból pedig kiderül, hogy abban az időben, Európában már kedvelt hobbiállat volt. „A’ régen ösmert selymes Söréncz (...) Európába gyakran hozatik, ‘s itt szépsége és szendesége miatt általjában kedveltetik. (...) Igen gyengéd, de nálunk fogságban nem sokára el szokott dögleni. Életmódjáról vad állapotjában keveset tudni.”

Azt szinte lehetetlen kideríteni, hogy Magyarországra mikor érkeztek az első eleven oroszlánmajmok. Vélhetően először állatbarát főurak télikertjeiben vagy szalonjaiban éltek életüket. Emellett talán még a XVIII. és XIX. században elterjedt vándor-menaszériákban is találkozhatott velük a közönség.

A Budapesti Állat- és Növénykert 1912-es újbóli megnyitásakor már az egyik ketrec lakója volt, az akkor megjelent útmutatóban ezt olvashatjuk: „A legkisebb majmok, az oroszlánmajmocskák (*Hapale rosalia* Wied.) és a selyemmajmocskák (*Hapale jacchus*

L. , H. penicillata Kuhl.), csak akkorák, mint a mi mókusaink; külsejük is olyan, a mozgásuk is. Délamerikából valók, ahol fákon élnek fűgén ugrálva. Jó bánásmód mellett megszelidülnek.” Valószínűleg kölyök oroszlánmajom lehetett akkor Pesten, mert a faj a maga 630-710 grammos súlyával jóval nagyobb a mókusnál. Azt nem tudni, hogy meddig élt, éltek az állatkertben az oroszlánmajmok, de az 1917-es útmutatóban még szerepel a faj. Tíz évvel később azonban már nem tartották. Ezután a harmincas években egyszer még megpróbálkoztak a tartásukkal. 1990-ben Szegedre, később pedig Budapestre érkeztek példányok, s mindkét állatkertben sikerrel szaporították is őket.

A „selymes Söréncz” képe 1841-ből

KIIRTOTT ERDŐK, PUSZTULÓ MAJMKOK

Az oroszlánmajmok Brazília keleti részén, az óceáni partvidék úgynevezett atlanti esőerdejében fordultak elő. Ám mivel e terület népesült be elsőként, ami együtt járt az erdők szisztematikus kiirtásával, nem csoda, hogy nem maradt hely a vadállatoknak. Nem beszélve arról, hogy alig néhány évtized alatt hatalmas metropoliszok nőttek ki a földből.

Az arany oroszlánmajmok sok más karmosmajom fajtól eltérően nem különösebben alkalmazkodóképesek, csak a síkvidéki őserdőkben érzik otthon magukat, 300 méternél magasabbra ritkán merészkednek. Ennél is nagyobb gond, hogy a másodlagos erdőket egyáltalán nem kedvelik, nekik valódi, háborítatlan őserdőre van szükségük – ebből pedig mind kevesebb van. A síkvidéki erdőket a legegyszerűbb kiirtani, emellett az atlanti-parti esőerdők estek, esnek legközelebb a településekhez és kikötőkhöz. A kiirtott fák helyét legelők és termőföldek foglalták el, s mind nagyobb veszélyt jelent a kakaóültetvények terjedése is. Sőt, Rio de Janeiro és Sao Paulo államok szegényei egyre gyakrabban telepednek meg az erdőkben, ahol – persze illegálisan – vadásznak, illetve kiirtják a fákat. Mára az atlanti-parti esőerdőnek mindössze 2%-a maradt meg! Köztudott, hogy egy fajból minél kevesebb egyed él, annál érzékenyebb a ragadozók jelenlétére is, s bizony e kis termetű majomfaj kedvelt zsákmánya az emlős- és madárpredátoroknak egyaránt.

Amíg be nem tiltották – tehát az 1970-es évek elejéig –, nagy károkat okozott a kiterjedt állatkereskedelem is, hiszen évszázadok óta befogták e majmocskákat állatkertek, laboratóriumok és kisállatkedvelők számára. Amíg az oroszlánmajmok nagy területen éltek, és erős volt az állományuk, addig nem okozott jelentős károkat az állatkereskedelem, ám amikor az élőhelyük beszűkülése miatt drasztikusan lecsökkent a számuk, már minden befogott egyed számított.

Tovább súlyosbította a helyzetet, hogy az arany oroszlánmajom élőhelyén gyakoriak az erdőtűzek. 1990-ben például a Poco

des Antas rezervátumnak közel egyharmada, mintegy 2000 hektár leégett, és azóta is többször felcsaptak a lángok a területen. Az arany oroszlánmajmok többsége két rezervátumban él, a 6500 hektáros Poco des Antasban, valamint a 2400 hektáros Uniaóban. Emellett még 15, magánkézben lévő erdőfoltban találkozhatunk velük.

Az oroszlánmajmok hajdani állományáról csak igen felületes becslések láttak napvilágot a szakirodalomban. Biztosnak tűnik, hogy amikor az állatkerti példányok visszatelepítése megkezdődött, a vadon élő állatok száma nem lehetett több néhány száznál. (Egyes adatok szerint száz alatt volt.) Ma állományukat mintegy 1000 (más irodalmi adatok szerint 800) egyedre teszik.

AZ ÁLLATKERTEK SEGÍTENEK

Amikor a természetben mélypontra zuhant az arany oroszlánmajmok állománya, éppen akkor csökkent jelentősen a fogságban tartott egyedek száma is. Ennek több oka is volt. Az egyik – paradox módon – az állatkerti szemlélet megváltozása, valamint az állatkertek átépítése. A vezető kertek az ötvenes, de még inkább a hatvanas években bevezették a beton és az üveg totális alkalmazását. Gazdagon növényesített fülkéket építettek a karmosmajmoknak, külső ketrecek, így természetes napfény nélkül. Igaz, az addigi rácsos ketrecek a látogatók szemében a rabság érzetét keltették, ezért elavultnak tűntek, ám a kis majmoknak tökéletesen megfeleltek: mászhattak a rácsokon, sőt kimehettek a szabad levegőre. Ez pedig rendkívül fontos volt számukra, ugyanis ha nem kapnak elegendő napfényt, egy bénelusos, elhullással járó betegség is fenyegeti őket.

A másik tényező, amely csökkentette az állatkerti állományt, hogy nem igazán tudtak már a természetből utánpótlást szerezni. Ez pedig magában hordozta a beltenyésztés kockázatát. Mindez a legrosszabbkor történt, pont akkor, amikor a természetben is szinte napról napra csökkent az oroszlánmajmok száma.

Az arany oroszlánmajom az egyik legritkább főemlős, a természetben legfeljebb 1000 példánya él.

Ekkor lépett közbe a Washingtoni Nemzeti Állatkertben dolgozó Devra Kleiman, aki egy példamutató tenyésztési programot dolgozott ki. A hetvenes évek elején, amikor a mentés kezdődött, a világ állatkertjeiben mindössze 100 arany oroszlánmajmocska élt. Tenyésztésüket összehangolták, 1973-ban törzskönyv készült, amelynek segítségével el lehetett dönteni, hogy a legcsekélyebb beltenyésztési kockázattal melyik állat melyikkel párosítható.

Ebben az időben kezdték el komolyabban tanulmányozni a faj életmódját a természetben, különös figyelmet szentelve a szociális viselkedésüknek és táplálkozásuknak. Azt már régebben is tudták, hogy az oroszlánmajmok 4-11 egyedű csoportokban élnek, ám a terepi kutatások előtt valószínűleg nem sejtették, hogy e hordákban csak a domináns pár szaporodik. Így fogságban páronként érdemes elhelyezni őket, célszerű a munkába minél több állatkertet bevonni. A páronkénti szétválasztás eredményeképpen nagyobb számú utód született, mint annak előtte, a csoportos tartásnál. S persze oda kellett figyelni a speciális táplálékra is, mivel az oroszlánmajmok különleges és felettebb változatos kosztot igényelnek. Sok rovarot fogyasztanak, de esznek kisebb gerinces állatokat (például gyíkokat), madártojást, csigákat, virágokat, mézgát, nektárt, gyümölcsöt, hajtásokat is.

Ahogy gyűltek az ismeretek, úgy lett mind eredményesebb a tenyésztés is. 1983-ban, amikor már a szintén washingtoni Smithsonian Intézet irányításával folyt a munka, a fogságban tartott egyedek száma már felülmúlta a vadon élőket. Elérkezettnek látszott az idő, hogy megkezdődjön a visszatelepítés, melyet a Rio de Janeiro-i főemlőskutató intézettel közösen végeztek. Ez azonban nem ígérkezett egyszerű feladatnak.

VISSZATÉRÉS A VADONBA

A szabadon engedett állatokra sok veszély leselkedett, például a vadon élő fajtársak agresszivitása, küzdelem az élelemért és az élőhelyért, és persze a ragadozók. Nem csoda, hogy kezdetben a kiengedett állatok jelentős része elpusztult. A veszteség

Kovács Zsolt felvétele

Fej-törzs hossza	34-40 cm
Farokhossz	26-38 cm
Testtömege	630-710 g

A világ állatkertjeiben mindössze 471 arany oroszlánmajmot tartanak nyilván.

Balogi Zoltán felvétele

minimalizálása érdekében, mielőtt az arany oroszlánmajmokat szabadon engedték volna, egy különleges tréningen kellett át-
esniük. Az addig kis helyen, zárt térben tartott majmokat megtanították az őserdőben mászni, megmutatták, mit érdemes megenniük, s lassacskán megtanultak tájékozódni is. Az első oroszlánmajmokra kis jeladót erősítettek, hogy megtudják, mikor, hol tartózkodnak. A tréning bevezetése és folyamatos fejlesztése után a különböző állatkertekből származó példányok tekintélyes része már jól beilleszkedett a természetes életterbe, s egy éven belül az első kölykök is megszülettek.

Ám a visszatelepítés önmagában még kevés egy faj megmen-
téséhez, a megfelelő élőhelyet is biztosítani kell. Ezért az egyes erdősávok közé zöld folyosót telepítettek, a veszélyeztetett területeken élő példányokat biztonságosabb helyekre szállították, ugyanakkor a térség lakóit is igyekeznek meggyőzni a természetvédelem fontosságáról. Igaz, az eddigi eredményes munka bizakodásra adhat okot, de ne feledjük, az arany oroszlánmajom még ma is a világ 25 legveszélyeztetettebb főemlősének egyike, amely, ha élőhelyének pusztítása folytatódik, az állatkertek és természetvédők erőfeszítéseinek ellenére is kipusztulhat a természetből.

KOVÁCS ZSOLT

Névjegy

Arany oroszlánmajom (*Leontopithecus rosalia*)

Az őserdők lakója, különösen azokat a területeket kedveli, ahol nagy számban nőnek broméliák. Az 5-10 méteres magasságot részesíti előnyben, szeret a vízszintes faágakon közlekedni. Csoportokban él. Az éjszakát faodúban tölti. A nőstény 128 napig tartó vemhességi idő után két kölyköt hoz világra. A kölykök gondozásában a csoport más tagjai is részt vesznek.

A ma ismert oroszlánmajomfajokat sokáig az arany oroszlánmajom alfajainak tekintették.

Legközelebbi rokonai is veszélyeztetettek, az aranyfejű oroszlánmajomból (*L. chrysomelas*) kevesebb mint 6000 példány él Északkelet-Brazíliában. A fekete oroszlánmajmot (*L. chrysopygus*), melyet egyszer már kihaltak hittek, 1973-ban fedezték fel újra. Délkelet-Brazíliában talán 1000 példány élhet. A feketearcú oroszlánmajom (*L. caissara*) 1990-ben került a taxonómusok látóterébe, Délkelet-Brazíliában mintegy 350 példány található.

125 éve született **Vásárhelyi István**

A TERMÉSZET TUDÓSA VOLT

2014 jeles év a nagy magyar természetkutatókról szóló megemlékezéseket, kiállításokat tekintve. Mint széles körben ismert, ez az év Herman Ottó emlékévé, halálának 100. évfordulója, és – bár erre kevesebb figyelem fordul – egyben Vásárhelyi István zoológus születésének 125. évfordulója is. Ezt a két tudós férfit (akik találkoztak is egymással) az évfordulón kívül, pályájuk rengeteg apró részlete köti össze.

- Mindketten sokgyermekes családból származtak, és korán árván maradtak, így rájuk hárult a család fenntartásának terhe.
- Apjuktól tanulták a preparálás mesteriségét, és ezzel keresték a kenyerüket.
- Autodidakta módon képezték magukat, egyiknek sem volt egyetemi végzettsége, nem voltak „céhbeli zoológusok”.
- A természet megfigyelését tartották az ismeretszerzés legfontosabb módjának.
- Életük munkájával tettek a múzeumok gazdagításáért.
- Mindketten 35 éves korukban kezdtek el publikálni, de ezután több száz cikket írtak.
- Herman Ottó megírta „A madarak hasznáról és káráról” című könyvét, Vásárhelyi a „Kétféltűek és hüllők hasznáról, káráról”, valamint a „Hasznos és káros vademlősök” című műveit.
- Mindketten foglalkoztak halgazdasággal és pisztrángtenyésztéssel.
- Bár sem Herman Ottó, sem Vásárhelyi István nem Lillafüreden született, mindketten a Hámori temetőben pihennek egymás mellett.

GYŰJTÖTT ÉS ÍRT

Vásárhelyi István termékeny, kiemelkedő szakírói tevékenységével összhangban kiváló az általa gyűjtött, a múzeumokban mind a mai napig megtalálható tárgyi anyag is. Ez annak ellenére igaz, hogy az első világháborúban, majd újabb gyűjtései után a második világháborúban is

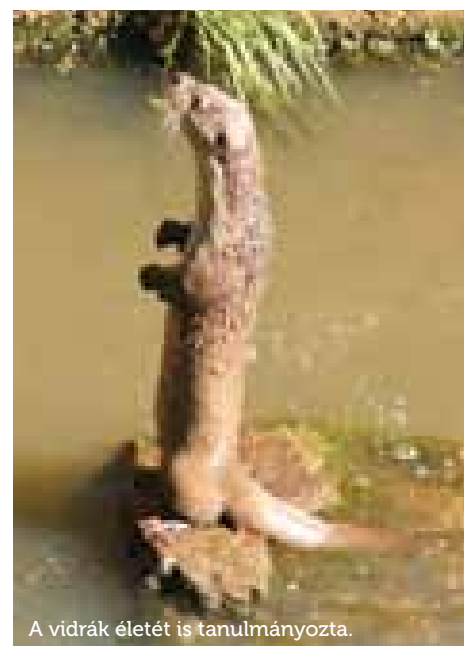
hatalmas gyűjteményei semmisültek meg, melyek szinte önmagukban megtöltöttek volna egy kisebb természet-tudományi múzeumot. De Vásárhelyi István mindkét tragédia után képes volt újrakezdeni, és létrehozta az ország első összehasonlító garatfoggyűjteményét (amelynek alapján a halfajok táplálékmaradványokból, sőt fosszíliákból is jól határozhatóak), egy fantasztikus csiga-gyűjteményt és egy újabb, igen jelentős emlős bőr- és koponyagyűjteményt. És ha mindez nem lett volna elég, az 1956-ban két orosz belövést is kapott nemzeti természetrajzi gyűjtemény (a mai Magyar Természettudományi Múzeum) egyes megsemmisült kollekciónak pótlásában is – immáron családjával együtt – részt vett.

„JÓ MEGFIGYELŐ, DE...”

A Természettudományi Múzeummal való kapcsolata ennek ellenére igen elmentmondásos volt. A múzeum vezető emlőskutatója, Éhik Gyula egy tudományos ülésen bemutatta egyik dolgozatát, és megjegyezte, hogy „Vásárhelyi jó megfigyelő, de nem képzett zoológus”. Az úgymond hivatásos zoológusok elhatárolódása nagyon sok keserűséget jelentett Vásárhelyi számára. De ha számot vetünk, kiállta-e teljesítménye az idő próbáját, most, mintegy 70 évvel később, igazságot szolgáltatathatunk neki. Vásárhelyi István faunisztikai adatai és etológiai, ökológiai megfigyelései máig érvényesek. Közlései az egyes fajok élet-

módjával, szaporodásával kapcsolatosan a legmegbízhatóbb források közé tartoznak, munkássága nyomán tudunk ma már eltűnt állományokról és csaknem kipusztult emlősfajokról, és gyűjtései őrizték meg ezekről a területekről a bizonyító példányokat. Ő volt az, aki hazánk területéről a tudomány számára új csigafajokat mutatott ki, és két denevérfaj első előfordulását is igazolta. Tudását és az általa leírt információkat ma is felhasználjuk kutatási programok tervezésekor, táj-történelmi vizsgálatok során és természetvédelmi hatástanulmányok készítésekor.

CSORBA GÁBOR – HOITSY GYÖRGY

A vidrák életét is tanulmányozta.

Kovács Zsolt felvétele

Fontosabb munkái

A rák életmódja, fogása, elterjedése és telepítése. Országos Halászati Egyesület, Budapest, 1943.

A pézsmapocok. Országos Halászati Egyesület, Budapest, 1943.

Hasznos és káros vademlősök. Gondolat Kiadó, Budapest, 1958.

Magyarország halai írásban és képekben. Borsodi Szemle Könyvtára, Miskolc, 1961.

Pisztrángtenyésztés. Országos Erdészeti Főigazgatóság, Budapest, 1963.

A kétféltűek és hüllők hasznáról, káráról. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1965.

A harcsa. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1968.

Több könyve csak kéziratban maradt fenn, ilyen például *A róka* és a *Halgazdasági állattan*.

Csodaállat Dél-Amerikából

Egy régi pesti anekdota szerint 1868-ban, amikor az állatkert első zsiráfja – Ferenc József adományaképpen – megérkezett, a közönségnek akkor még szokatlan külsejű csodaállatot bámulva az egyik ámuló atyafi azt találta mondani, hogy „ilyen állat nincs is”. Szórol szóra ezzel a vélekedéssel találkoztunk az elmúlt hetekben is, amikor a Fővárosi Állat- és Növénykert legújabb érdekességeit, a sörényes hangyászokat bemutattuk.

Bizonyára hasonló csodálkozással szemlélték e Közép- és Dél-Amerikában őshonos állatokat azok az európai felfedezők is, akik először találkoztak velük. S bizony gondot is okozott számukra annak megállapítása, hogy pontosan miféle állatról van szó. Így lehetett ezzel Éder Xavér Ferenc, a selmecbányai születésű jezsuita hittérítő is, amikor a XVIII. század közepén – missziós tevékenység keretében – tizenöt éven át élt a mai Peru és Bolívia területén. Az utazásai során tapasztaltokról szóló latin nyelvű könyvben *ursus formicarius*, azaz „hangyász-medve” néven emlegette ezt az állatot. Ugyanez a szó szerinti értelme az állat ma használt német nevének is, annak ellenére, hogy a sörényes hangyásznak semmi köze a medvékhez. Ezt már az Éder korában élt természettudósok is sejtették, mégis nagyon sokáig eltartott, amíg feltérképezték az állat atyafiságát. Ma már világos, hogy a hangyászok a lajhárokkal és az övesállatokkal, azaz a tatukkal állnak rokonságban. Ezeket az állatokat összefoglalóan vendégízületesek (*Xenarthra*) néven ismeri a tudomány, jóllehet a legutóbbi rendszertanok külön rendként különböztetik meg az övesállatokat (*Cingulata*) és a bundás vendégízületeseket (*Pilosa*), ezen utóbbi rendbe sorolva a lajhárokat és a hangyászokat is.

A hangyászoknak – amelyeket összefoglalóan az igen találó jelentésű *Vermilingua*, azaz „féregnyelvűek” tudományos névvel jelölnek – négy fajtát különböztetjük meg. Ezek közül a legkisebbre a törpehangyász (*Cyclopes didactylus*) nő, súlya a fél kilogrammot sem éri el. A dolmányos hangyász (*Tamandua tetradactyla*) és az északi hangyász (*Tamandua mexicana*) már valamivel nagyobbak, de még így is bőven alatta maradnak a 10 kg-nak. A mi sörényes hangyászunk (*Myrmecophaga tridactyla*) tehát valóságos óriás hozzájuk képest, hiszen testhossza az orra hegyétől a farka végéig a két métert is meghaladhatja, egy természetesebb példány súlya pedig akár 40 kg is lehet.

A viszonylag nagy testméret egyébként arra vezethető vissza, hogy amíg a többi hangyász nagyjából fán lakó életmódot folytat, addig a mi állatunk a nyíltabb területeket kedveli, kifejezetten talajlakó

fajnak számít. A talajlakó életmód pedig lehetővé teszi, mi több, meg is követeli a nagyobb testméretet. Hiszen amíg a fák ágai között egy túlságosan nagy állat már nem tudna igazán ügyesen mozogni, a talajon ilyen gondok nincsenek, viszont a ragadozók ellen a nagyobb és erősebb állatok jobban tudnak védekezni.

A sörényes hangyász – nevéhez méltóan – valóban hangyákkal, illetve természetekkel táplálkozik. Az, hogy pontosan milyen fajokat kedvel, területenként változik, de elég sokat kell ezekből az apró állatokból elfogyasztania ahhoz, hogy jól is lakjon. Egyetlen nap alatt akár harmincötzetet is képes belőlük lenyelni, ami persze csak azért lehetséges, mert az állat szélsőségesen alkalmazko-

A sörényes hangyász egyik legközelebbi rokona, a dolmányos hangyász a fákon és a talajon egyaránt otthonosan mozog.

Pampa Pesten

A világ állatkertjeiben – ha nem is számít mindennapos látványynak – számos helyen találkozhatunk ezzel az állatfajjal. Az igazsághoz azonban hozzátartozik az is, hogy a sörényes hangyászokat bemutató állatkertek száma az utóbbi időben kezdett növekedni. Korábban a pesti állatkertben is tartottak ilyen állatokat, de ez még a XIX. században volt. Az elmúlt években többször is felmerült, hogy jó volna újra bemutatni ezt az igazán figyelemreméltó állatfajt, ám a dolog gyakorlati megvalósítása rendre elmaradt. Nem volt ugyanis alkalmas hely a sörényes hangyászok számára új kifutó kialakítására. Ez a helyzet csak akkor változott meg, amikor az állatkert – története során először – terjeszkedni tudott. A Holnemvolt Parkba áprilisban átköltöztetett tevék helyére felépülhetett a dél-amerikai füves pusztát idéző Pampakifutó, mégpedig sörényes hangyászokkal benépesítve.

dott ehhez a táplálékforráshoz. Hosszú, fejformája, féregszerű, több mint félméternyire kiölthető nyelve, de még erőteljes mellső lábai és méretes karmai is ezt a célt szolgálják. Utóbbiakra nemcsak az ásás miatt van szüksége, hanem azért is, mert a természetvédelmi szaktudósok szinte betonkeménységű fal védi a behatolóktól.

A karmok fegyvernek sem utolsók: a pumák és a jaguárok kétszer is meggondolják, hogy kitegyék magukat a sörényes hangyász ölelésének. A hatalmas lompos fark viszont inkább arra jó, hogy tulajdonosa nagyobbá, tekintélyesebbé tegye magát a vetélytársak és a ragadozók szemében, tehát egyfajta „optikai tuningként” is felfogható. Ezzel együtt a fark alkalmas arra, hogy hűvös, szeles időben az alvó állat betakargassa magát vele.

A sörényes hangyász magányosan élő állat, a nőstények többnyire csak a párzás idején találkoznak a hímekkel. A 142-190 napig tartó vemhesség után rendszerint egyetlen utódot hoznak a világra. A kölyök nagyjából tíz hónapos koráig marad az anyjával, s jobbára annak hátára felkapaszkodva cipelteti magát.

A faj elterjedési területe meglehetősen nagy. Szinte mindenütt előfordul, ahol a hangyák és a természetek is nagy számban élnek. Ezért aztán Dél-Amerika számos országában megtalálható, így Argentínában, Brazíliában, Bolíviában, Peruban, Ecuadorban, Venezuelában, Kolumbiában, Guyanában, Francia Guyanában, Suriname-ban, sőt még néhány közép-amerikai országban is. Nagyon sok azonban sehol sincsen belőlük, s ha a faj állapota nem is kritikus, a Nemzetközi Természetvédelmi Unió (IUCN) sebezhetőnek minősítette a sörényes hangyászok természetvédelmi helyzetét.

HANGA ZOLTÁN

Bagosi Zoltán felvétele

A mi hangyászaink – név szerint Isabela és William – igen fiatalok. Egyikük sincs még kétesztendő. Ez azt jelenti, hogy az ivarérettséget is ezután (nagyjából 30 és 50 hónapos koruk között) fogják elérni. Isabela a Dortmundi Állatkertből érkezett. William – aki pár hónappal idősebb – a skóciai Edinburgh városából került Budapestre. A gondozók ezért Edinek becézik, bár a hivatalos neve is születési helyére utal, mivel azt – A rettenthetetlen című film nyomán Magyarországon is jól ismert skót szabadságharcos – William Wallace után kapta.

MEGNÝILT AZ AUSZTRÁL ÖSVÉNY

Az Ausztrál ösvény a Budapesti Állatkert azon állattartó tereinek sorát gyarapítja, ahol a közönség bemehet az állatok közé. Simogatónak ugyan nem nevezhetnénk, mégis különleges élményt nyújt, hogy a látogatók az itt bemutatott állatokkal egy térben tartózkodhatnak. Ezt persze csak olyan állatok esetében lehet kialakítani, amelyek nem jelentenek veszélyt a látogatókra, működéséhez pedig a látogatók együttműködésére, fegyelmezettségére is szükség van. A mi Ausztrál ösvényünk például éppen azért „ösvény”, mert a területet a kijelölt sétautakon lehet bejárni, az állatok pedig szabadon eldönthetik, mennyire mennek közel az ösvényeken sétáló közönséghez.

Az Ausztrál ösvény legfőbb látványosságai a vörösnyakú vagy másik nevén Bennett-kenguruk (*Macropus rufogriseus*). Ezt a fajt állatkertünk már a megnyitás évében, 1866-ban is bemutatta, majd az elmúlt közel másfél évszázad során hosszabb-rövidebb időre újra fel-felbukkant a gyűjteményben. Utoljára azonban az 1980-as évek végén voltak ilyen kenguruink, az elmúlt negyedszázadban ugyanis rendre más fajok képviselték ezt az állatcsoportot. Az Ausztrál ösvény benépesítése céljából a franciaországi Bretagne-ban található Pont-Scorff állatkertjéből 14 felnőtt Bennett-kengurut – túlnyomórészt nőstény állatokat – szereztünk be. A nőstények közül többnek az erszényből már kijáró kölyke is van, így a felnőttek mellett hét cseperedő kiskengurut is megfigyelhetünk. A kicsik közül három nőstény, három pedig hím, amint ezt a közelmúltban sikerült megállapítani a fürge apróságok egyenként történő megfogásával és vizsgálatával. A legidősebbet viszont eddig nem sikerült nyakon csípni, így az ő esetében még nem tudjuk, milyen ivarú állatról van szó.

A kengurukon kívül Ausztrália futómadarával, az emuval (*Dromaius novaehollandiae*) is testközelből megismerkedhetünk. Természetesen a kifejlett, akár 60 kg-osra is megnövő emuk esetében nem lenne olyan magától értetődő az állatok barátságossága, ám az Ausztrál ösvény mentén nem felnőtt emukat, hanem növendék állatokat helyeztünk el.

Az Ausztrál ösvényhez kapcsolódó röpdékben a távoli kontinens szárnyasait vehetjük szemügyre, közéjük azonban már nem lehet bemenni. Az egyik legjellegzetesebb, itt bemutatott madárfaj a kacagójancsi (*Dacelo novaeguineae*). A szomszédos férőhelyen a zöldszárnyú galambbal (*Chalcophaps indica*) és az ausztrál kontyos galambbal (*Ocyphaps lophotes*) ismerkedhetnek a látogatók, sőt akad itt seregély (*Sturnus vulgaris*) és feketetergő (*Turdus merula*) is. Utóbbi kettő ugyan nem őshonos Ausztráliában, de betelepített fajkként ma már ők is nagy számban előfordulnak arrafelé.

BABONA MEGSZÜLETETT

Az indiai antilopoknál (*Antelope cervicapra*) meglehetősen gyakran örülhetünk újabb jövevényeknek. Jelenlegi tenyészpárunk, Bambi és Bambino 2009-ben érkezett, s frigyükből azóta rendszeresen születnek újabb és újabb antilopborjak. A 2013-as esztendőben Bambi két utódnak is életet adott. Természetesen nem egyszerre, hanem a borjak egyike május 7-én, a másik pedig november 25-én látta meg a napvilágot. Az antilopok többségéhez hasonlóan ugyanis az indiai antilopoknak is csak egy-egy borjuk szokott lenni ellésenként.

Az idei első borjú június 13-án született. Ez azt jelenti, hogy a legutóbbi ellés óta alig több mint hat és fél hónap telt el. Figyelembe véve, hogy ennél a fajnál a vemhesség 5-6 hónapot, a méh involúciója, vemhesség utáni visszaalakulása pedig további pár hetet vesz igénybe, világos, hogy Bambi két legutóbbi ellése között a biológiailag lehetséges legrövidebb idő telt el. Ugyanez volt a helyzet a tavalyi két elléssel, hiszen akkor is szinte pontosan ugyanennyi időt, hat és fél hónapot kellett várni az újabb születésre. Vagyis Bambi kifejezetten szapora anyaállatnak számít. A mostani borjú születésének napja, azaz a már említett 13-a történetesen péntekre esett. Mi több, ezen az estén még telihold is volt. Mivel a borjúnak úgyis B-betűs nevet kellett keresni, a gondozók végül a Babona nevet adták a jövevénynek. Az állatkert persze – a felvilágosodás intézményeként – nem nagy barátja a babonaságnak, de egy ilyen tréfás névadásnak igazán nincs semmi akadálya.

Az indiai antilopok csapata egyébként – a kicsit nem számítva – jelenleg négy állatból áll. A szülőknél kívül ugyanis itt él még a két legutóbbi, most már növendék korú borjú is. A kis Babonát az első hetekben nem volt könnyű megtalálni a kifutóban. Kevésbé feltűnő, jól védett helyeken szeretett pihenni, például a kifutó szárazárkának sarkában vagy fácskák, bokrok tövében.

FIÓKÁK MINDEN MENNYISÉGBEN

A nyár derekán számos madárfióka kelt ki a tojásból. A legtöbb jövevény természetesen a rózsás flamingóknál (*Phoenicopterus roseus*) jött a világra, ami egyébként igen fontos visszajelzés volt az állatkerti szakemberek számára, hiszen ebben az esztendőben jelentős változás állt be a flamingócsapat életében. Tavasszal ugyanis a teljes kolóniát átköltöztettük a korábbi, az Elefántházzal szemközti kifutórról arra az új férőhelyre, amelyet az áprilisban megnyitott Holnemvolt Parkban alakítottunk ki a számukra. A költözés, a hozzászokás az új férőhelyhez időt vesz igénybe, s amíg a madarak nem érzik magukat kellő biztonságban a számukra még ismeretlen helyen, nemigen fognak hozzá a fészkeléshez. Éppen ezért azzal a lehetőséggel is számolnunk kellett, hogy flamingóinknál az idei évben akár el is maradhat a költési szezon. A rózsás színű madarak azonban szemlátomást hamar megbarátkoztak új otthonukkal. Néhány flamingó már májusban nekilátott a fészkeképítésnek. A tojásrakás június elején kezdődött meg, s az első fióka június 30-án látott napvilágot. Másfél héttel később pedig már hatan voltak a jövevények, cikkünk lezárásáig ez a szám megkétszereződött.

Ugyancsak fiókákkal örvendeztettek meg bennünket a hóbaglyok (*Nyctea scandiaca*). A július 7-én kikelt jövevények felnevelésébe azonban munkatársainknak is be kell segíteniük, mert az utódnevelés nem épp az erőssége a nálunk élő hóbagolypárnak. A fiókákat tehát mesterségesen nevelik gondozóink. Ez nem egyszerű feladat, hiszen rettentő falánk bagolycsemetéről van szó. Naponta kétszer esznek, és egy-egy etetéskor akár 15 egeret is képesek elnyelni.

Sokkal kevesebb a gond a sárga – vagy másik nevükön sujtásos – fütyülőludakkal (*Dendrocygna bicolor*), hiszen ők maguk gondoskodnak fiókáik felneveléséről. A hét kisliba július derekán kelt ki a tojásból.

Románia gyakori madarai

Sajnos még nem kapható nálunk az a hasznos könyvecske, amely nemrég jelent meg *Románia gyakori madarai* címmel. Pedig hiánypótló munka, melyet bizonyos nosztalgiával olvastam, mert némiképp emlékeztet diákkorom kedvelt Búvár zsebkönyvek sorozatára – igaz a jelen kötet sokkal bővebb, korszerűbb azoknál.

E könyv sok tekintetben más, mint az eddig megjelent magyar nyelvű madártani munkák. Például amellett, hogy madárhatározásra is kiválóan alkalmas, minden fajról hasznos és meglepően bő információt közöl. Ennek persze ára van: az apró betűs szöveg, ami azért még jól olvasható.

A bevezető fejezetek is felettébb hasznosak, különösen a kezdő madarászoknak. Megismerkedhetünk – igaz dióhéjban – a madarak anatómiájával, s többek között megtudhatjuk azt is, milyen segédeszközök kellenek a madarászathoz, s hogy miről ismerhetjük meg az egyes madárfajokat.

A könyvnek csupán egy nagy „hiányossága” van: a jóval 300 feletti, Romániában előforduló madárból csupán 114-et mutat be. Várjuk a folytatást!

(Szabó D. Zoltán – Kelemen A. Márton – Miholcsa Tamás – Daróczi Szilárd, illusztrációk: Zsoldos Márton, Deák Attila: Románia gyakori madarai. Exit Kiadó, Kolozsvár)

Ötven állat, amely megváltoztatta a történelmet

Nemrégiben egy kultúrtörténeti és zoológiai szempontból egyaránt érdekes kiadvány került a könyvesboltokba. Szerzője nem kevesebbre vállalkozott, mint hogy bemutassa félszáz ismert és kevésbé ismert állatfaj történelemformáló szerepét. A könyvben a maláriaszünyog éppúgy szerepel, mint a házi méh vagy a

ló, de még az amerikai bölény is helyet kapott benne. Megismerhetjük az állatokhoz kapcsolódó mendemondákat, s ezzel együtt a valós tényeket, s persze azt is, hogy az egyes fajok miképp alakították fajunk, a „csupasz majom” sorsát az elmúlt évezredek folyamán. Megtudhatjuk például, hogy a múlt század első felében sok ezer emberéletet kioltó spanyolnátha is a madárinfluenza egyik változata volt, vagy azt, hogy a legnagyobb bölénygyilkosnak tartott „Buffalo Bill”-ként is emlegetett William Cody később lelkes bölényvédő lett.

Ezek után igazán nagy kár, hogy a könyv lektorai nem figyeltek eléggé, és ebbe a remek munkába néhány csúnya baki is becsúszott. Így többek között az 56. oldalon nem hód, hanem nutria képe látható, „az elefántnál” élőhelyként csak Afrika van megjelölve, s tudományos névként is az egyik afrikai faj szerepel, ám a szövegben már ott van az indiai elefánt is. Hasonló a helyzet „a denevérrrel”, amelyhez a törpedenevér tudományos nevét biggyeszttették, noha a fejezet elsősorban nem róla szól. Az oroszlan eredeti élőhelye ugyancsak hiányos, hiszen például még ma is megtalálható Indiában. Sajnálatos továbbá, hogy az ajánlott irodalomban azon művek is eredeti kiadásban szerepelnek, amelyek egyébként magyarul is megjelentek.

Mindezek ellenére a könyv bátran ajánlható minden állatbarát-nak, hiszen nem csak hasznos, hanem élvezetes olvasmány is.

(Erich Chaline: Ötven állat, amely megváltoztatta a történelmet. Kossuth Kiadó, 2014)

Pillangóvárás

A lepkék színe, mintázata, csapongó röpülése leginkább gyermekkorunkban jelent igazi esztétikai élményt. Lelkesedésünk később megfakulhat, ám nem mindenki hajlandó elfeledni pillangós álomvilágát. Juhász György 50 éve gyűjti a lepkéket világszerte. Hatalmas gyűjteményét 2003-tól mutatja be a nagyközönségnek újpesti otthonában. A méretében ugyan nem túl nagy, de igen gazdag múzeum tematikája földrajzi régiókra épül, különösen gazdag a Kárpát-medencei kollekció. Az impozáns bemutató nem korlátozódik a pillangókra: bogarak, pókok, skorpiók, csigák, kagylók, korallok, ősmaradványok, ásványok és néprajzi darabok színesítik a kiállítást. Az anyag nem pusztán gyönyörű, tudományos értéke széles körben ismert. Felkeresése minden állatbarát-nak igazi élményt ígér!

Újpesti Lepkémúzeum

Cím: 1041 Budapest, Dessewffy u. 26.

Tel.: 06-1-360-3309

E-mail: info@ujpestilepkemuzeum.hu

Honlap: www.ujpestilepkemuzeum.hu

Megközelíthető: 3-as (kék) metró Újpest-központ végállomásig, onnan 12-es vagy 14-es villamossal a Szakorvosi Rendelőig.

Nyitva tartás: kedd–vasárnap 11–16 óra, hétfőn zárva.

Jegyárak: felnőtt 500 Ft, nyugdíjas és diák 400 Ft, gyerek 250 Ft.

állatvilág

FÁNK-MTTM ÁLLATVILÁG – KÉTHAVI ISMERETTERJESZTŐ MAGAZIN

Megjelenik a Magyar Természettudományi Múzeum támogatásával és a Fővárosi Állat- és Növénykert közreműködésével.

Főszerkesztő: Kovács Zsolt • Tudományos tanácsadók: Prof. Dr. Persányi Miklós, Dr. Korsós Zoltán, Dr. Csorba Gábor, Dr. Dulai

Alfréd, Hanga Zoltán, Dr. Sós Endre • Szerkesztőségi munkatárs: Kovács Gyula • Telefon: +36-20 453-2016 • E-mail: info@allatvilagmagazin.hu • Web: www.allatvilagmagazin.hu • Kiadó: EX-BB Kiadói Kft. • E-mail: kiado@ex-bb.hu • Web: www.ex-bb.hu • Felelős kiadó: Simonits Erzsébet ügyvezető • Nyomdai

előkészítés: Restyánszki Design Stúdió • Nyomda: Pharma Press Nyomdaipari Kft., Budapest • Terjesztés gondozása: Hírvilág Press Kft. • Telefon: +36-1 411-0491 • E-mail: hirvilag.press@hirvilagpress.com • Web: www.hirvilagpress.com • Árusításban terjeszti: Lapker Zrt. országos hálózata (Relay, Inmedio, üzletláncok és benzinkutak), Magyar Posta Zrt. és egyéb alternatív terjesztők • Előfizetésben terjeszti: Magyar Posta Zrt. Hírlap Igazgatóság (postacím: 1900 Budapest). Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint megrendelhető e-mailben a hirlapelofizetes@posta.hu címen és telefonon a 06-80 444-444-es számon. Előfizetési díj 1 évre (6 lapszám): 2.490 Ft

ISSN: 2064-5171

A Magyar Természettudományi
Múzeum bemutatja:

MŰMIA

Wari (Fuzui) múmiahatágya
Pécsi Kr.ú. 500-1000

VILÁG

2014. OKTÓBER 1-TŐL

Következő lapszámunkat október 28-tól keresse az újságárusoknál!

